

Osnovna šola Loka Črnomelj
Kidričeva 18
8340 Črnomelj

OKNO V SVET

Raziskovalna naloga

Področje: slovenski jezik ali književnost

Avtorji: Iva Kapele, Lev Kavčič in Anja Šimec, 9. razred

Mentorica: Katja Peganc, mag. prof. slov.

Črnomelj, marec 2024

Kazalo vsebine

1 Uvod	4
1.1 Osnova raziskave	4
1.2 Namen in cilji naloge	4
1.3 Hipoteze	5
2 Teoretični del	6
2.1 Islam	6
2.1.1 Pravice muslimanskih žensk	6
2.1.2 Hidžab, nikab, burka	7
2.1.3 Razlogi za begunstvo	8
2.2 Literatura kot pot do razumevanja sočloveka	8
2.2.1 Literarna oseba	9
2.2.2 Pripovedovalec	9
3 Raziskovalni del	10
3.1 Mladinski roman Haifaa Al Mansour: <i>Zeleno kolo</i>	10
3.1.1 Podrobna analiza	10
3.2 Mladinski roman Janja Vidmar: <i>Črna vrana</i>	25
3.2.1 Podrobna analiza	25
3.3 Analiza ankete	40
4 Zaključek	43
4.1 Teme, ki jih romana odpirata	43
4.2 Pripovedovalec v obeh romanih	44
4.3 Analiza hipotez skozi literarne like in anketo	44
4.4 Možnost nadaljnjih raziskav	46
5 Viri in literatura	47

Povzetek

V raziskovalni nalogi se osredotočamo na zavedanje mladih o raznolikosti družbe, v kateri živimo, ter na vpliv verskih prepričanj in kulturnih običajev na življenje muslimanskih mladostnikov, zlasti deklet. Razpravljamo o perečih vprašanjih, kot so nošenje burk, sprejemanje migrantov muslimanske veroizpovedi v zahodni družbi in soočanje z islamofobijo. Osnova naše raziskave sta dva sodobna mladinska romana ter anketa med učenci, s katerimi želimo pridobiti vpogled v znanje naših vrstnikov o tej temi in razumeti izkušnje mladih muslimanov ter beguncev. Cilj raziskave je prispevati k družbenemu dialogu o migracijah, vključevanju in solidarnosti ter spodbuditi sočutno in pravično družbo. Postavljamo tudi sedem hipotez, ki obravnavajo različna vprašanja glede vloge žensk v muslimanskih družbah, verske prakse, šolskega sistema in nasilja v povezavi s skrajnimi islamističnimi skupinami. Naš cilj je spodbujati razumevanje, strpnost in spoštovanje v družbi.

Literatura je močno orodje za razumevanje različnih kultur, časov in perspektiv, kar omogoča boljše razumevanje kompleksnosti sveta. Zato se osredotočamo na analizo dveh sodobnih mladinskih romanov – *Zeleno kolo* Haifae Al Mansour in *Črna vrana* Janje Vidmar. Ti romani obravnavajo življenje mladostnikov v okoljih, kjer vlada strogo šeriatsko pravo, ter soočanje s terorističnimi grožnjami in begunsko krizo. Naš cilj je razumeti, kako te teme vplivajo na mlade, in oceniti njihovo poznavanje teh vprašanj.

Zeleno kolo sledi zgodbi enajstletne deklice Vadžde iz Riada, ki si kljub strogi družbeni ureditvi želi zelenega kolesa, simbola svobode. Roman raziskuje hrepenenje po svobodi, izpodbijanje spolnih norm, Vadždino iznajdljivost ter odnos med njo in materjo, kritizira pa tudi omejitve žensk v Saudovi Arabiji.

Črna vrana pa spremlja predvsem zgodbo sirske begunki Hibe v Londonu, ki se sooča s težavami integracije, predsodki in terorizmom. Avtorica obravnava teme begunske krize, terorizma, nestrpnosti, iskanja identitete ter pomena sočutja in človečnosti v sodobni družbi, pri čemer prikaže življenje muslimanske skupnosti v krščanskem okolju.

Preko književnih del lahko razumemo življenje skozi oči različnih likov, ki živijo v nam popolnoma tujem svetu, kar spodbuja razvoj empatije in razširja naše obzorje, zato so lahko okno v svet, v katerem živimo.

Ključne besede: islam, muslimani, neenakost med spoloma, begunska kriza, terorizem, islamofobija

1 Uvod

V svetu, ki je zaznamovan s hitrimi družbenimi spremembami in nenehnimi napetostmi, se mladi vedno bolj zavedamo raznolikosti družbe, v kateri živimo. Ob Malali, borki za pravice žensk do izobraževanja in zagovornici človekovih pravic, ob odmevnih novicah o uboju deklet zaradi nepravilnega nošenja rute ter ob razpravah o zakrivanju z burko¹ na javnih mestih smo začeli razmišljati o vplivu verskih prepričanj in kulturnih običajev na življenje mladih muslimanov, predvsem deklet. Burke so precej »razburkale« evropsko javnost. Države Evropske unije razpravljajo o njihovem nošenju v javnosti. Ponekod so zdaj zakonsko prepovedane, medtem ko ženske v nekaterih muslimanskih državah »nosijo glavo naprodaj«, če niso zakrite.

Mnoge države se soočajo s povečanimi tokovi beguncev in migrantov, kar prinaša številne izzive, pa tudi konflikte in napetosti znotraj družbe. Ena izmed najbolj perečih točk teh razprav je vprašanje sprejemanja in integracije migrantov muslimanske veroizpovedi v zahodni družbi. Tudi v naših lokalnih medijih se pogosto pojavljajo novice, povezane s prijetjem migrantov zaradi nezakonitega prečkanja mej. Vprašali smo se, ali lahko ob branju sodobnih mladinskih romanov dobimo droben vpogled v njihovo tradicijo in kako se naši vrstniki te veroizpovedi spopadajo z njo, kaj je gnalo številne ljudi z muslimanskih dežel v Evropo in kakšne so njihove usode ter kako se soočajo družbenimi pričakovanji in islamofobijo v Evropi.

1.1 Osnova raziskave

Za osnovo pri raziskavi smo vzeli dva sodobna mladinska romana, in sicer *Zeleno Kolo* savdske avtorice Haifae Al Mansour in *Črna vrana* slovenske avtorice Janje Vidmar. Naša izbira, da se pri raziskovanju osredotočimo na literarna dela in anketo, izhaja iz prepoznavanja pomembnosti mladinske literature pri oblikovanju identitet in svetovnega nazora mladih bralcev. Mladi junaki nam služijo kot okno v svet, saj se lahko preko njihovih zgodb in izkušenj učimo o različnih kulturah, verskih prepričanjih in družbenih realnostih.

1.2 Namen in cilji naloge

Skozi našo raziskavo smo želeli pridobiti globlje vpoglede v soočanje mladih muslimanov z lastno tradicijo pa tudi v in usode in izkušnje beguncev. S tem želimo prispevati k širšemu družbenemu dialogu o migracijah, vključevanju in solidarnosti. Zato smo opravili tudi anketo s 65 učenci od 6. do 9. razreda, da bi ugotovili, kakšno znanje imajo o tej temi. Naš cilj ni stereotipizirati ali posploševati, saj se zavedamo, da so v nekaterih muslimanskih okoljih pravila v družbi bolj nadzorovana in ponotranjena, v drugih pa manj. Namen raziskave je prispevati k bolj sočutni in pravični družbi, kjer so vsi ljudje enakovredni in spoštovani in imajo

---

¹ Muslimansko žensko oblačilo, ki telo pokriva od glave do tal.

možnost za dostojno življenje. Želimo si več medsebojnega razumevanja, strpnosti in spoštovanja znotraj družbe, v kateri živimo.

1.3 Hipoteze

Hipoteza 1: Ženske imajo v muslimanskih deželah manj pravic kot moški in so bolj nadzorovane.

Hipoteza 2: O tem, kar lahko počnejo ženske, odločajo starejši moški v družini.

Hipoteza 3: V nekaterih muslimanskih državah deluje verska policija.

Hipoteza 4: Muslimanske ženske si morajo v javnosti zakriti lase, obraz in telo.

Hipoteza 5: V šoli je verski pouk obvezen, šole pa so za dekleta in fante ločene.

Hipoteza 6: Skrajne islamistične skupine so nasilne tudi do pripadnikov iste veroizpovedi.

Hipoteza 7: Učenci naše šole imajo slabo znanje o tradicionalnem načinu življenja muslimanov.

2 Teoretični del

2.1 Islam

Islam je monoteistična vera, začetki pa segajo v 7. stoletje v starodavno mesto Meka na arabskem polotoku. Je druga največja religija na svetu in njegovi privrženci predstavljajo približno 25 % celotnega svetovnega prebivalstva. Beseda islam pomeni mir in podrejanje Bogu. Privrženci te vere se imenujejo muslimani. Verjamejo v enega Boga, ki ga po arabsko imenujejo Allah, in da je bil prerok Mohamed zadnji božji glasnik, ki je svetu prinesel sporočilo o miru in pravičnosti. Pomembno je omeniti, da mnogi muslimani menijo, da je nespoštljivo risati ali upodabljati preroka Mohameda, zato ga vedno upodablja le silhueta. Kur'an (sl. Koran) je sveta knjiga islama in muslimani verjamejo, da je Koran neposredna božja beseda [1].

Šeriat je zbirka vseh predpisov s področja verskega in posvetnega prava in služi kot osnova za urejanje odnosov v islamski skupnosti. Mohamed ni delal razlik med verskimi in posvetnimi zakoni. Katera stran, verska ali posvetna, prevlada, je odvisno od posamezne države. Šeriat zajema vsa dogajanja v življenju, vključno z družinskimi odnosi, dedovanjem, davki, očiščenjem in molitvijo. Zasnovan je na islamski veri in Koranu kot osnovnem izvoru prava. Koran razen prava obravnava tudi osnovna načela vere in morale. Muslimani imajo šeriat za božjo voljo, izraženo v Koranu, zato ga doživljajo kot zaokrožen, popoln in nespremenljiv pravni sistem. V njem je določeno, kaj je pravično in dovoljeno (*halal*) in kaj prepovedano (*haram*) [7].

2.1.1 Pravice muslimanskih žensk

Kar zadeva pravice žensk, obstajajo nekatere države z večinsko muslimansko skupnostjo, kot sta Savdska Arabija in Afganistan. Te imajo diskriminatorne zakone in patriarhalno družbo, ki ustvarjajo kulturo zatiranja in nasilja nad ženskami. V Savdski Arabiji so ženske volilno pravico dobile šele leta 2015, same so smele za volan šele leta 2018, voziti kolo pa 2013. Vendar take razlike med moškimi in ženskami ustvarjajo politični sistemi. Zanimivo je omeniti, da v Koranu obstaja veliko verzov v podporo enakosti žensk, na primer: »Ženske imajo pravice, podobne pravicam moških« in »Bodite moški ali ženska – vsi so enaki drug drugemu.« [1]

V Savdski Arabiji so odrasle ženske od leta 2019 upravičene do potnih listov in potovanja v tujino brez dovoljenja moških skrbnikov. Kljub temu da naj bi te spremembe povečale pravice in svoboščine žensk, kritiki opozarjajo, da sistem skrbništva ostaja. Pred spremembami so moški sorodniki – očetje, bratje, strici, možje in sinovi – odločali o pravnih in zasebnih zadevah žensk. Po tem sistemu ženske še vedno potrebujejo dovoljenje moškega skrbnika za poroko in za vlogo za potni list. Novi zakon omogoča pridobitev potnih listov ženskam, starim nad 21 let, brez dovoljenja skrbnika, poročajo provladni mediji v Savdski Arabiji. Poleg tega reforma omogoča ženskam registracijo rojstev, porok ali ločitev ter skrbništvo nad mladoletnimi otroki ter razširja zaposlitvene možnosti. Kljub temu bodo morale ženske še naprej pridobiti soglasje moškega skrbnika za poroko [5].

2.1.2 Hidžab, nikab, burka

Trenutno aktualno vprašanje je vprašanje hidžaba² ali šala na glavi. Naglavne rute so že od nekdaj nosili judje, kristjani in muslimani. Mnoge muslimanke si pokrivajo lase v znak spoštovanja in skromnosti in ker je to del njihove kulturne identitete. Vse muslimanke ne nosijo hidžabov in večina muslimanov po vsem svetu verjame, da je to ženska osebna izbira. V nekaterih državah pa na ženske pritiska družba ali jih zakonodaja prisili, da si v javnosti pokrijejo obraz in telo z nikabom³ ali burko⁴. Mnogo žensk in deklet po vsem svetu se sooča z diskriminacijo, nasiljem in celo smrtjo, ker ne nosijo rute ali jo nosijo na način, ki ni skladen s konservativnimi družbenimi normami [1].

Marwa al-Shammari je dekle, ki so jo leta 2022 ubili v Savdski Arabiji, ker ni nosila rute, Bila je 19-letna študentka, ki so jo ustrelili v glavo, ko se je vračala domov iz univerze. Njen umor je sprožil obsežno ogorčenje in proteste v Savdski Arabiji in po vsem svetu. Moški, ki jo je ustrelil, je bil identificiran kot član verske policije. Savdska vlada je obsodila umor in napovedala preiskavo. Vendar pa mnogi dvomijo, da bo preiskava prinesla pravičnost. Istega leta so talibani⁵ v Afganistanu ubili dekle, ker ni nosila rute. Leta 2019 so v Iranu aretirali Sahar Khodayari, ker ni nosila rute na nogometni tekmi. Ker so jo obsodili na zapor, se je v znak protesta zažgala in kasneje zaradi tudi umrla [4].

Po drugi strani pa obstajajo deli sveta, kjer je zakonsko prepovedano nositi burke. Francija je leta 2010 postala prva država EU, ki je prepovedala nošenje burk in nikabov na javnih mestih. Pokrivali je označila za znak zatiranja. Franciji so nato sledile še Avstrija, Belgija, Bolgarija, Danska, Italija (na nekaterih mestih), Nizozemska (na javnih mestih) in Španija (v nekaterih delih Katalonije). Nemčija je medtem glede burk in nikabov še vedno močno razdeljena, nekatere druge države jih npr. prepovedujejo v šolah in na javnih mestih. Spet druge pa se bojijo, da bi njihova prepoved lahko ovirala integracijo muslimanskih deklet [8]. Ženske, ki se odločijo, da jih bodo kljub temu bode nosile, menijo, da so jim s to prepovedjo kršene osnovne človekove pravice [1]. Aktivistka za človekove pravice iz Irana Saye Skyeje pravi, da mora Evropska unija storiti več, ko gre za ustvarjanje varnih prostorov, kjer se ljudje pogovarjajo o nošenju hidžaba. »Razumevanja, kaj hidžab pomeni ženskam, ki ga nosijo, je premalo. Seveda je v številnih krajih to način zatiranja žensk. Vendar pa so tudi ženske, ki menijo, da je to del njihove identitete in način njihovega izražanja,« je poudarila [8].

V družbi pa je ob pogledu na žensko, oblečeno v nikab ali burko zaznati tudi ogromno sovražnega govora in islamofobijo⁶, kar je dobro v razvidno iz komentarjev v medijih pod

---

² Hidžab je tradicionalno pokrivalo za glavo, ki ga nosijo muslimanske ženske, beseda pa se lahko nanaša tudi na skromen slog oblačenja pri muslimanih na splošno [2].

³ Nikab je tančica za obraz, ki prekrije celoten obraz, razen oči. Nosi se v paru z naglavno ruto. [3].

⁴ Burka je najkonservativnejša od vseh islamskih tančic. Gre za enodelno oblačilo, ki prekrije celotno telo in obraz, na predelu oči pa ima mrežasto tkanino. Mreža omogoča ženski, da gleda, vendar njenega obraza ni mogoče prepoznati [3].

⁵ Talibani so ultrakonzervativno islamsko politično in versko gibanje, ki izvira iz Afganistana. Znani so po uveljavljanju ostrega tolmačenja šeriatskega prava, ki močno omejuje pravice žensk in manjšin. Šeriatsko pravo zagovarja zelo strogo tolmačenje islamskega prava [6].

⁶ SSKJ: *Sovraštvo, odpor do islama in muslimanov*

objavljenimi članki o tej temi, še več pa jih je, ko članki govorijo o nezakonitih migrantih oz. begunskem valu.

2.1.3 Razlogi za begunstvo

Premalo pa se sprašujemo, zakaj so ti ljudje zbežali iz svojih dežel. Pogosto gre za beg pred skrajnimi islamističnimi skupinami, ki predstavljajo resno grožnjo varnosti po vsem svetu. Gre za skupine ali posameznike, ki tolmačijo islam na skrajnosten način in uporabljajo nasilje za doseg svojih ciljev. Njihove dejavnosti segajo od terorističnih napadov do uveljavljanja strogih interpretacij šeriatskega prava.

Talibanski prevzem oblasti v Afganistanu avgusta 2021 je zaskrbel mednarodno skupnost. Njihova vladavina temelji na skrajni interpretaciji islama, ki omejuje pravice in svoboščine. V Siriji in Iraku deluje ISIS, v Nigeriji Boko Haram, v Somaliji Al-Shabaab, in seznam se še nadaljuje. Te skupine ciljajo na civiliste, vladne institucije in vojaške enote, da bi širili strah in kaos. Skrajneži si lahko prizadevajo za vzpostavitev lastnih ozemelj, kjer lahko uveljavljajo svojo interpretacijo šeriatskega prava. Skrajneži uporabljajo propagando za novačenje, širjenje svoje ideologije in zastraševanje nasprotnikov [9].

Džihad v arabščini pomeni »boj« ali »prizadevanje«. Muslimani verjamejo, da se to nanaša na boj znotraj človeka in v njegovi družbi za obrambo in ohranitev svoje vere, pa tudi na prizadevanja za korist skupnosti in upiranje grehu. Toda v mnogih primerih je džihad razumljen kot sveta vojna [1].

Medtem ko se razpravlja o naravi džihada, Koran uči, da bi bile vojne, ki bi prisilile ljudi, da preidejo v islam, osvojile in kolonizirale druge narode, zasegle ozemlje zaradi ekonomske koristi ali pokazale, da je moč voditelja nepravilna in v nasprotju z nauki islama. Večina muslimanov meni, da teroristične skupine, kot sta ISIS (Daesh) ali Boko Haram, ne predstavljajo Mohamedovih naukov, ki zagovarjajo mir in strpnost. Medtem ko se te teroristične skupine sklicujejo na svojo vero kot opravičilo za nasilje, velika večina muslimanov ne verjame v nasilje in ima negativne poglede na te skupine. Pravzaprav so muslimani pogosto žrtve nasilja in diskriminacije [1].

2.2 Literatura kot pot do razumevanja sočloveka

Ob razmisleku, kako bi mladim približali ta svet, ki nam je zaenkrat nekoliko tuj, se kot dobra rešitev ponuja literatura, ki nam omogoča vpogled v različne kulture, čase in perspektive. Skozi literarne osebe lahko raziskujemo in razumemo različne vidike življenja, družbenih razmerij, človeških izkušenj in uma. Književna dela nas popeljejo v različne kraje, čase in miselne svetove, kjer lahko doživimo stvari, ki jih v vsakdanjem življenju ne bi mogli. Literatura nam omogoča, da se vživimo v vloge različnih likov, se poglobimo v njihovo razmišljanje ter razumemo njihove občutke in kaj jih žene. S tem nas literatura bogati, razširja naše obzorje, spodbuja empatijo in nam pomaga bolje razumeti svet, v katerem živimo.

2.2.1 Literarna oseba

Literarni lik je oseba, ki jo ustvari avtor in predstavlja eno izmed temeljnih sestavin v literarnem delu. so ključni za razvoj zapleta, prenašanje sporočil avtorja ter vzpostavljanje povezave z bralci [11]. Navadno to niso resnični ljudje, ampak si jih avtor izmisli, da bi bralcem pomagal razumeti zgodbo in njeno sporočilo. Bralci se lahko z literarnimi liki povežemo, saj se vživimo v njihove misli, čustva in izkušnje. Če vemo, kaj nekdo doživlja, kako ob tem čuti in kaj ga žene v določena dejanja, ga lahko bolje razumemo. To najlažje storimo z literarno osebo, ki je sicer izmišljena, a je njeno zgodbo vendar doživelo mnogo resničnih ljudi.

2.2.2 Pripovedovalec

Pripovedovalec v romanu je glas, ki posreduje zgodbo bralcu. Vsak pripovedovalec prispeva k edinstvenemu dojemanju zgodbe in ustvarja različne perspektive za bralca. Obstaja več vrst pripovedovalcev, vsak s svojimi značilnostmi:

- vsevedni pripovedovalec, ki ve vse o dogajanju, vključno z mislimi in čustvi književnih oseb. Pripoveduje v tretji osebi [13];
- tretjeosebni personalni pripovedovalec, ki ima omejeno znanje in lahko deli le svoje osebne izkušnje in perspektivo;
- prvoosebni pripovedovalec: zgodbo pripoveduje ena od književnih oseb, ki je neposredno udeležena v dogodkih. Pripoveduje v prvi osebi [13];
- nezanesljivi pripovedovalec, ki morda ne pove vedno resnice ali ima omejen vpogled v dogajanje. Bralca lahko zavede ali presenetiti [13];
- ironični pripovedovalec, ki se izraža skozi ironične komentarje, hkrati pa bralcu omogoča užitek pri dešifriranju in sodelovanju v interpretaciji zgodbe [12].

3 Raziskovalni del

Odločili, da analiziramo dva sodobna mladinska romana na temo življenja mladostnikov ob strogih pravilih šeriatskega prava, življenja, v katerem teroristi napadajo civilno prebivalstvo, in begunstva – *Zeleno kolo* savdske avtorice Haifae Al Mansour in *Črna vrana* slovenske avtorice Janje Vidmar. Zanimalo pa nas je tudi, koliko znanja imajo o tem naši vrstniki.

3. 1 Mladinski roman Haifaa Al Mansour: *Zeleno kolo*

Zeleno kolo je ganljiva zgodba o življenju mlade deklice, 10-letne Vadžde, ki živi v Riadu, glavnem mestu Savdske Arabije. Vadžda je živahna, iznajdljiva in pogumna mlada deklica, njena največja želja pa je čudovito zeleno kolo, na katerem bi se lahko s svojim prijateljem Abdulahom pomerila v hitrosti. Je deklica svobodnega duha, a se skozi življenje sooča s strogimi družbenimi normami in omejitvami, ki veljajo za dekleta in ženske v muslimanski savdijski kulturi. Zeleno kolo, ki ji predstavlja simbol upanja in svobode, je njena največja želja, odkar ga je prvič zagledala. Vendar je vožnja s kolesom za dekleta in ženske prepovedana. Prijatelj Abdulah jo na skrivaj nauči voziti svoje kolo na ravni ograjeni strehe njene hiše. Bralci si neskončno želimo, da bi dobila tudi svojega, a smo do zadnjih strani romana v dvomih. Težave pa ima tudi v družini. Ves čas obstaja dvom, ali si bo oče našel še eno ženo in mami dokončno strl srce, vendar moramo tudi na razplet te zgodbe počakati čisto do konca.

3.1.1 Podrobna analiza

Dekleta in fantje v Riadu obiskujejo ločene šole. Dekliške so samo naključno oštevilčene, fantovske pa imajo imena po slavni muslimanski bojevniki ali učenjakih. Vadžda v šoli komaj sledi na smrt dolgočasnim uram.

Zdi se ji, da vedno pojejo le o tem, kako so dolžne biti krepostna dekleta in se boriti z nekimi oddaljenimi neverniki, kar pomeni s komer koli, ki ni musliman. Kot vernik nisi imel pomembnejše naloge od te. Pomembnejša je bila od svetega romanja v Meko, od dajatve za revne, celo od obveze, da osvobodiš sužnja. To je bila najbolj gotova pot do najvišjega mesta v nebesih. (Mansour 2017: 5, 6)

Vse učiteljice in ravnateljice na njeni šoli so morale biti ženske. V šoli so imele tudi verski pouk in dvorano po potrebi spremenile v mošejo za dekleta, kjer so opravljale molitev. Stene te dvorane pa so bile okrašene s plakati, ki so pozivali k primernemu obnašanju žensk. Na enem izmed njih je pisalo:

Moja muslimanska sestra, pazi se človeških volkov – moških. Varuj svojo čast pred tistimi, ki te bodo ubili. (Mansour 2017: 6)

O trenutka, ko je prestopila šolski prag, so ji pridigali, da so skromnost, nevsiljivost in sploh življenje, v katerem o njej nihče ničesar ne govori – *nikoli* – največje kreposti, za katere naj si prizadeva.

Savdijke so v javnosti nosile črno haljo *abajo*, ki ni razkrivala postave, okoli glave ovito ruto in čez obraz *nikab*, s katerim so zakrile ves obraz razen oči, ali *šajlo* – fino črno tančico v obliki dolgega šala, omotanega okoli glave. Spodaj pa so rade oblekle čim bolj nore vzorce živih barv. Znotraj šolske ograje, kjer so bila dekleta varna pred pogledi fantov in moških, so lahko slekle *abajo*, saj so spodaj nosile sive šolske uniforme. Obute so morale biti v črne usnjene čevlje, a Vadžda tega pravila ni upoštevala. Zelo je ponosna na visoke sprano sive *allstarke* z obledelimi vijoličnimi vezalkami. Tako že na začetku zgodbe spoznamo, da se v njej skriva uporniški duh.

Vadžda je živela v skromni hiši. Edino doma je bila sproščena. Bila je edinka, večinoma pa sta bili z mamo sami doma. Svojo sobo je okrasila s plakati iz revij zahodnega sveta, ki ji jih je nosil oče, ko se je vračal z dela v naftnem podjetju. Iz revij je izrezovala fotografije, ki so prikazovale nasmejana dekleta na rolki, s kitaro v roki, objete na plaži ipd. Zbirka fotografij pa je bila njen seznam, opomnik na to, kaj vse bo počela, takoj ko dobi priložnost za to (Mansour 2017: 16). A to so bile v savdski družbi nedosegljive sanje.

Vadžda je bila izredno iznajdljiva, sama je znala popraviti varovalke, v smeteh je našla anteno in jo sama obesila. Tako je lahko lovila tudi radijske postaje, ki so predvajale prepovedano sodobno glasbo zahodnega sveta. Najboljše pesmi je posnela na kaseto in jih v šoli na skrivaj prodajala drugim dekletom. Vedno pa je imela na zalogi tudi zapestnice v barvah najbolj priljubljenih savskih nogometnih klubov in sladkarije, ki jih je vsakič razprodala, saj dekleta med poukom nikakor niso smela zapustiti šolskega dvorišča, da bi si kupile prigrizek. To pa njeni mami, ki je vse družbene omejitve globoko ponotranjila, niti najmanj ni bilo všeč.

Z mamo sta sicer imeli ljubeč odnos. Vadždi se je zdela najlepša ženska na svetu. Imela je goste črne svilnate lase, ki so ji padali do vitkega pasu. Komaj jih je spravila pod *abajo* in *burko*. Kupiti si je morala posebno kapo, da se ji v javnosti niso izmuznili izpod rute. Ko se je naličila, je bila kot kakšna zvezdnica. Tudi pela je izredno lepo. Vadžda ji je iz navdušenja ob poslušanju njenega petja rekla, da bi morala postati pevka. A mama si ni dovolila sanjati o čem takem, saj biti igralka ali pevka ni bilo dostojno. Za verske oblasti je bilo izvajanje kakršnekoli vrste glasbe ali druge umetnosti v javnosti velik greh, tako da so umetniki nazadnje umrli revni in prekleti. Mama ji je povedala, da so imami (duhovniki) nekoč prekleli pevca, ki je se pred milijoni oboževalci na TV-oddaji v živo zgrudil in umrl.

»Zakaj so bili tako jezni?« je vprašala mamo nekega dne, ko sta poslušali njegovo glasbo.

»Talal Madah je pel o ljubezni med ljudmi.« Mami so se žalostno ukrivile ustnice. »Saj veš, da je takšna glasba *haram*.« Prepovedana. »In tolkala so v redu, drugi inštrumenti pa ne? To je najhujše!« je ihtavo dodala. (Mansour 2017: 58, 59)

Na steni je visela očetova poročna fotografija, mamine pa Vadžda še nikoli ni videla. Vadžda je vedela, da je med starši nekaj narobe, a ni hotela premišljevati o tem. »Če bi, bi postalo resnično.« (Mansour 2017: 21)

Vadždina mama je bila učiteljica v 150 km oddaljenem mestu. Ker ženske ne smejo voziti avtomobila, imajo najetega pakistanskega voznika Ikbala, ki je precej nepotrpežljiv in osoren. Z njim se pelje še nekaj žensk iz okoliša, zato so avtomobili polni potnic, nagnetenih na

zadnjem sedežu, brez izjeme oblečenih v črno. Tudi na avtobusih morajo biti dekleta in ženske zakrite.

Ženske so nagonsko ohranjale razdajo do moških, pogosto so prečkale cesto ali počakale, da so šli mimo, ter se tako izognile naključnemu stiku. (Mansour 2017: 25)

Oče se zelo redko vrača domov in nima niti ključa od hiše. Ko se je končno vrnil za nekaj ur, ga je vprašala, kje je bil. Ni ji odgovoril, vendar ji je pokazal črn vulkanski kamen, ki ji ga je prinesel, saj je Vadžda rada ciljala naključne predmete, ki jih je srečala na poti. Bila je navdušena. To darilo ji je pomenilo toliko, da si je celo predstavljala, kako je pomislil nanjo, ko ga je našel. Nato je morala oditi v šolo, očetu pa je čez ramo povedala, da sta pustili odprta vrata, ker ga je mama čakala ves teden.

Skozi celotno zgodbo spremljamo obojestransko naklonjenost med Vadždo in sosedovim fantom Abdulahom. Vedno se je trudil narediti vtis nanjo. Naučil jo je žvižgati in kako se s kamnom čez celo dolžino polja zadene pločevinko. Včasih pa ji je tudi ponagajal. Veliko sta se pričkala, nekajkrat pa sta se tudi pošteno sprla.

Nekega jutra jo je na poti v šolo čakal pred trgovino. Ko sta ravno načela pogovor, je zagledal skupino fantov. Če bi ga videli, da se pogovarja z njo, bi ga zbadali še ves teden, ker trati čas za dekcle. Zato ji je strgal sendvič iz rok in pobegnil. Vedela je, da ga bo ulovila. Med tekom se ji je snela ruta, a si jo je hitro popravila. Abdulah je odšel po svoje kolo, nato pa poiskal Vadždo in ji med vožnjo snel z glave ruto, nato pa se posmehoval njenim štrenastim lasem in lasnicam, ki jih je tokrat prvič videl. Nato se je vozil okoli nje in ruto držal v roki, da je plapolala po zraku. Ko ji ga je uspelo ujeti, je padla v lužo, njena ruta pa je pristala v blatu. Vadžda se je močno razjezila in ga začela zmerjati z gnojem. Še nikoli ni bila tako jezna nanj. Vedel je, da je šel tokrat predaleč in ji hotel pomagati, a se je ravno prikazala ista gruča fantov in ni vedel, kaj naj naredi. Čeprav mu je bilo Vadžde žal, je bil zdaj še bolj nesramen do nje:

»Zdi se mi, da zamujaš v šolo in še umazana si. Če bi imela 'trapasti becikel', bi se šla lahko domov preobleč! Ampak, ojej, nimaš ga. Torej se ne moreš.« (Mansour 2017: 38)

To je Vadždo razžalostilo. Ko je ostala sama, si je na glas rekla: »Tudi jaz ga bom imela«. Slišati je bilo, kot da izziva samo sebe (Mansour 2017: 39). Pogosto je razmišljala, kako si želi z Abdulahom tekmovali na kolesu. Že peš je bilo hitrejša od njega na kolesu. Vedela je, da bi ga lahko premagala, če bi le imela kolo. A kolesa so bila za dekleta strogo prepovedana.

Ko je prišla v šolo, je bila precej zaskrbljena, kako bo stroga ravnateljica Husa odreagirala. Že trikrat je bila deležna opozorila, da si preveč brezbrizno pokriva lase. Dekliško šolsko dvorišče je bilo zagrajeno. Na notranji strani dvorišča pa je stala lesena pregrada, ki je dekletom zagotavljala zasebnost v tistih kratkih minutah, ko so bila šolska vrata odprta. Na njej je bila z živimi barvami narisana velikanska podoba zakrite ženske. Spodaj je z debelimi črkami pisalo: *To je popoln hidžab za vse šolarke*. Tu so lahko snele abaje in hidžabe, ki so jih zakrivale pred fantovskimi in moškimi pogledi, saj je bila šola dostopna le ženskam. V šoli niso imele ogledal, ker so bila »bogokletna motnja« (Mansour 2017: 44, 45).

Ravnateljica je ob Vadždinem prihodu oštevala dve dekleti, ki sta se smejala:

»Tiho, dekleti! Tik ob vratih sta. Ne smeja se tako glasno. Hočeta, da vaju slišijo moški? Žensko njen glas razgali!« (Mansour 2017: 45)

Nato pa je zagledala Vadždo in se močno razjezila:

»Vadžda! Ravnateljčin klic se je zdel kot grmenje. Vadžda je otrpnila. Vse telo se ji je sključilo. Zasačena se je obrnila k njej.

»Kje imaš ruto? Si prišla v šolo nezakrita?« Njen glas je bil prežet z grozo. Tudi če bi jo gospa Husa vprašala: »Vadžda, si pravkar koga ubila?«, ne bi mogla zveneti bolj zgroženo. (Mansour 2017: 46)

Ker je prišla v šolo brez rute, je morala ves dan stati na soncu. Pri pouku le malo šolskih predmetov ni bilo povezanih z vero.

Dekleta so vzela izvod Korana iz predala pod mizno ploščo in ga položile na klop. V vsaki klopi sta bila le sveta knjiga in dekletova *abaja*. Samo to. *Kaj drugega bi mlado dekle še potrebovalo*, je pobito pomislila Vadžda. (Mansour 2017: 49)

Preden so dekleta po pouku odšla iz šole, je gospa Husa pri izhodu pregledovala, ali so zakrite. Morale so imeti zakrit obraz in dlani v rokavih črne abaje ter nogavice, ki skrijejo tudi gležnje, čeprav je zunaj okoli 40 stopinj Celzija. Posebej skrbno pa je ravnateljica preverjala, ali imajo vsa dekleta izhodno izkaznico. Vsaka jo je morala pokazati. Na njej je bilo vpisano ime družinskega člana ali voznika, ki jo bo prišel iskat, in odobren tip prevoza.

Najprej so iz šole odhajale tiste, ki so se vozile z avtobusom. Druge so imele osebne voznika. Izkaznica se je morala ujemati s tisto, ki jo je imel voznik na drugi strani vrat. Nobeno od deklet z urejenim prevozom ni smelo oditi na lastno pest. Vadžda je spadala v tretjo skupino deklet, ki so smele iti domov same peš, vendar so morale imeti podpis obeh staršev. Če bi jih videli zunaj na cesti s fantom, bi jih lahko ustavili. Če ne bi imele papirja s pojasnilom, zaradi katerega so zunaj, bi bile v težavah.

Vadždi je bilo v črni abaji zelo vroče. Fantje in moški so nosili bele tunike, ženske pa so morale svoja oblačila, lase in obraz prekriti s črnino. Takrat se je spomnila, kaj so se učili pri znanosti.

Učiteljica jim je večkrat povedala, da temne barve vročino vpijajo, medtem ko jo svetle odbijajo. Za konec je povedala še, da je to eden od čudežev veselja, dokaz, da obstaja en vsemogočni Bog, Alah, in da je vse ustvaril z namenom. (Mansour 2017: 53)

Na poti domov iz šole pa je zagledala kolo lepe zelene barve s trakci na krmilu. Stalo je 800 *rialov*⁷, več kot sta si z mamo lahko privoščili. Vendar je bila prepričana, da bo to kolo nekoč njeno.

---

⁷ Savdska denarna enota

Vadžda je doma razmišljala o trenutku, ko jo bo Abdulah prvič zagledal na novem kolesu. Na obraz se ji je prikradel nasmešek. Mama pa je to takoj opazila in postala sumničava.

»Tvoj pogled mi ni všeč. Kaj imaš za bregom?«

Vadžda je delček sekunde pomišljala, ali naj mami pove ali ne. Če se ne bo strinjala, potem se lahko za kolo kar lepo pod nosom obriše.

Vendar se ni mogla zadržati. Preudarnost je vrgla čez ramo in bleknila: »Kupila si bom kolo in tekmovala z Abdulahom Al Hanofijem! Mogoče že čez dva tedna, če bo posel dobro tekel!« (Mansour 2017: 72)

Mamo je to priznanje strašno razjezilo. Posode je z ropotom spustila v korito in Vadždo opomnila, da bo v šoli zopet morala ves dan stati na soncu, če jo zasačijo pri prodaji sladkarij, zapestnic ali kaset. Pa tudi ni hotela, da bi jo še kdaj poklicali v šolo, saj je to tudi za mamo neprijetna izkušnja. Vadžda je odšla v sobo, mama pa ji je še vedno jezno pridigala iz kuhinje.

»Kolo si pa kar takoj izbij iz glave! Tvoj načrt je skregan s pametjo. *Kolo!* Si kdaj videla kakšno punco voziti kolo?« (Mansour 2017: 73)

Nekega dne se je med igranjem ristanca na šolskem igrišču deklica Nura, ki vedno dosledno sledi družbenim in šolskim pravilom, močno prestrašila.

»Hitro noter!« je zavpila. »Moški nas gledajo!«

Vse so otrpnile. Nato so prestrašeno dvignile glavo in se zagledale v obzorje nad mogočimi šolskimi zidovi. Nura si je z eno roko zastirala oči, z drugo pa kazala. Prst ji je trepetal. Tudi Vadžda je prislonila dlan k čelu, da bi bolje videla. V daljavi je na vrhu zgradbe komaj razločila skupino gradbenih delavcev.

»Sto kilometrov stran so, trapica,« ji je rekla med smehom. »Od tam nas pa res ne morejo videti. Razen če so mogoče Supermani?« (Mansour 2017: 78)

Vadžda je prhnila in samo zamahnila z roko ter se naprej igrala ristanca, Nura pa se je razjezila.

»Prav,« je siknila. Vse *dobre* punce gremo noter. *Slabe*, ki se hočejo kazati moškim, pa naj ostanejo zunaj in se igrajo same.« (Mansour 2017: 78)

Vadžda je ostala zunaj, prav tako njeni somišljenici Fatin in Fatima, ki sta tudi vedno kaj imeli za bregom, in se posmehovale »dobrim puncam«. Ravnateljica, gospa Husa, je v zavetju vrat pogledovala proti delavcem. Dekletom, učiteljicam in mamam je dobro znala že samo s pogledom nagnati strah v kosti, delavce pa je opazovala skrita za ogrado, s sklonjeno glavo in sključeni držo. Vadžda je pomislila, da *tako zre v svet večina žensk, ki jih pozna*. Gospa Husa je zunaj opazila Vadždo in jo nadrla.

»Kaj delaš tu?« je revsknila. »Ne vidiš, da te gledajo moški? Takoj pojdi v razred ali pa boš kaznovana, zgaga!« (Mansour 2017: 81)

Po pouku je zopet sledilo strogo pregledovanje, kakšna bodo dekleta odšla od pouka. Ravnateljici Vadždin nahrbtnik ni bil po godu. Dvignila ga je v zrak in ji ga stresla pred obrazom.

»Slike ljudi in živih bitij so prepovedane, kaj šele teh ... vampirjev.« Potisnila ji ga je nazaj v naročje. »Bodi previdna. Zahod ves čas skuša zastrepiti muslimansko mladino. Takšnih filmov ne bi smela gledati.« (Mansour 2017: 85)

Potem ji je prinesla letak, na katerem je bila fotografija popolnoma črne postave. *Abaja ras* je zakrivala telo ženske od glave do pet, da je bila videti kot duh.

»Jutri pridi v takšni *abaji ras*, kot je na sliki. Ali pa ti bom rezervirala običajno mesto na soncu,« je zagrozila. »Vzemi, pokaži to mami.« (Mansour 2017: 88)

Nekoč je dekle v šolo prineslo fotografije s svoje poroke. Učiteljica jih je sicer pogledala, ampak ji je nato rekla, naj pospravi, saj se v šolo ne sme nositi fotografij.

Srednješolka Abir je pred izhodom iz šole prosila Vadždo, ki je vedno šla domov peš, naj da njeno izkaznico za izhod »njenemu bratu«, ki čaka pred šolo. Takoj je vedela, da to ni res njen brat in da bi bila lahko v hudih težavah. Vendar ji je dekle ponudilo denar, ki ga je Vadžda krvavo potrebovala za svoje kolo. Načrt je uspel, a je dekle in fanta ujela verska policija, zato dekle ni smelo več v šolo. Morali so jo poročiti. Družina ji je našla moža, da reši svojo čast. Nihče pa ni vedel, da ji je pri tem pomagala Vadžda, le ravnateljica je sumila ravno njo, saj vedno sili v težave.

Na poti domov je šla zopet mimo trgovine z zelenim kolesom. Videla je gručo moških, ki so bili na poti v mošejo, kamor ženske niso smele. Molile so v zasebnosti. Zagledala je Abdulaha, mu zažvižgala in pokazala na kolo. Zasmel se je in ji s prsti pokazal, daje kolo predrago zanjo.

Med pripravo posebnega obroka za očeta (margug) je mama zopet začela peti. Vadžda jo je vprašala, ali si ne želi, da bi bila pevka, ko ima tako čudovit glas. Videla je, kako je mama zaigrala osuplost.

»Nikoli! S temi tvojimi besedami se zatekam k Bogu! »Z nasmeškom, vendar resno je dodala: »Zapomni si, Vadžda, ženski glas ne sme seči dlje kot do vhodnih vrat. Tega nikoli ne pozabi.« (Mansour 2017: 94)

Vadžda se ji je pohvalila, da je zbrala že kar nekaj denarja za kolo, mama pa jo je oštela, naj ne začinja spet s to temo.

»Kolesa ne dobiš. Ker je *haram*! Nehaj, prosim.« (Mansour 2017: 95)

Mama je Vadždi naznanila, da se bo naslednji mesec poročil njen stric. Poroke so potekale v dveh ločenih svetovih. Moški so praznovali v svojem prostoru, ženske pa v svojem. Mama si je želela kupiti čudovito obleko, čeprav je mož na poroki sploh ne bo videl. Tja bi se odpravila s taksijem s svojo taščo. Poroke so bile edina priložnost, da so ženske lahko v javnosti nosile oprijete obleke, ki so razkrivale dekolteje, vendar med samimi ženskami. Na poroki niso srečale niti svojega moža. Vadždina mama si je želela prestrašiti morebitne tekmice, med katerimi bi oče lahko izbral mlajšo ženo, ki bi mu lahko dala sina. Sama je namreč pri porodu Vadžde skoraj umrla in ne more več imeti otrok.

Moški so se lahko večkrat poročili. Vadždo je bilo strah, da si bo oče našel novo ženo, ker je bila sramota, če moški ni imel sina. Oče potoži, da se mu cela vas posmehuje, ker ga nima. Večino časa je preživel v službi ali pri svoji materi, ki mu je iskala novo nevesto. Tako bi njena mama postala druga žena. Te so sicer v javnosti vedno kazale ponosno držo, čeprav jih je moževa ponovna poroka močno prizadela. Na poroki so plesale poseben ples, ostale ženske pa so jih pomilovale. Vadžda je upala, da njeni mami nikoli ne bo treba plesati plesa druge žene.

Oče je končno po dolgem času zopet prišel na obisk. V hiši je mama uredila poseben prostor zanj in za njegove obiske, imenovan *madžlis*, v katerega nista zahajali, ko ga ni bilo doma. Ob obisku je oče igral je videoigrice in se ni zmenil za Vadždo, ki je sedela blizu njega. Ko je izgubil bitko, mu je rekla, da je dobila priznanje iz matematike za odlično znanje, on pa jo je le bežno pogledal in naprej igral. Tudi med pogovorom z njo ni odmaknil oči od ekrana. Oče se je pošalil, da ji ne prav verjame.

»Se šališ? Matematika mi gre super. Bi rad slišal ...« Premolknila je, da je izrekla zapleteno ime.
»Pitagorov izrek? Čudež je, dokaz, da Bog obstaja! V pravokotnem trikotniku je vsota kvadrov katet enaka kvadratu hipotenuze. Huh! No, vidiš?!«

»Očitno veš, kaj govoriš,« se je nasmehnil oče, medtem ko je zbrano igral naprej. (Mansour 2017: 106)

Vadžda je zbrala pogum in mu povedala, da varčuje za kolo. Nič ni rekel, le vprašal je, zakaj mama še ni prinesla večerje. Nato sta bila tiho, dokler se jima ni pridružila. Očetu se je obraz razsvetlil. Rekel ji je, da izgleda kot filmska zvezda. Mama ga je neskončno ljubila, zato so jo govornice spravljal v obup. Tudi on je bil nor nanjo, a vseeno ga je bremenil pritisk družbe in družine, da mora moški imeti sina. Vadždi je zelo odleglo, ko je starša videla objeta. Ta večer se je zaključil prijetno, saj je z očetom igrala igrice, ta pa je bil navdušen nad njenimi sposobnostmi.

V šoli je ravnateljica poklicala Vadždo k sebi, da jo povpraša, ali je ona pomagala Abir, da je lahko iz šole šla s fantom. Vadžda krivde ni priznala, saj je vedela, da bi bila lahko zaradi tega v res hudih težavah. Ravnateljica se je že tako ali tako pogosto jezila nanjo. Obljubila ji je, da se bo spremenila in se vpisala v verski krožek, kjer so se dekleta pripravljala na tekmovanje iz recitiranja Korana in poznavanja besed v njem. Treba se je naučiti pravilne recitacije in pomena besed, saj »te besede izvirajo iz nebes« (Mansour 2017: 120). V resnici pa jo je zanimalo samo 1000 rialov nagrade ob zmagi. Ob tem si je pridobila naklonjenost učiteljice in ravnateljice, ki pa se ji je nenadna »spreobrnitev« vseeno zdela sumljiva.

Kolo je končno postalo uresničljiva želja. Še enkrat se je ustavila pri trgovcu, da preveri, ali je še vedno pri njem. Tudi njemu je povedala, da bo kolo kmalu njeno. Čudil se je njeni vztrajnosti in pogumu. Vprašal jo je, ali se sploh zna peljati.

»Če se znam peljati?« je Vadžda privzdignila obrvi in izzivalno prekrižala roke. Ko se je tako ustopila, se je počutila kot trdno drevo. »Jaz tekmujem z vetrom!« (Mansour 2017: 128)

Pri verskem pouku so dekleta pripravila brošuro za šolo o mukah v grobu, ki jih poznamo. Deklica Nura je predlagala svojo zgodbo.

»Rada bi povedala zgodbo o kači iz pekla,« je zdrdrala Nura. »V njej nastopa deklica, ki ni molila ob pravem času. Ko je umrla, so poslali k njej veliko kačo, da jo je mučila!« (Mansour 2017: 131)

Vadžda je na hodniku nenadoma opazila mamo, ki je bila na poti k ravnateljici. Ta jo je poklicala zaradi hčerkinega prekupčevanja in ji s tem poleg sramu nakopala hude težave. Ko se je vrnila iz šole, je mama med razbijanjem krožnikov kričala nanjo.

»Vedno znova poskuša priti do denarja. Prikriva, laže, krši pravila – in za kaj?« Mamin glas, običajno nizek in lep, je bil od jeze vreščoč. »Da si bo kupila kolo! Prisežem, Vadžda, ne boš ga dobila, dokler bom jaz živa! Misliš, da bom čakala, da te izključijo?« (Mansour 2017: 133)

Prepovedala ji je, da gre naslednji dan v šolo, niti nosa ne sme pomoliti iz hiše. Zaradi nje ta dan ni šla v službo, kar je razjezilo njenega voznika Ikbala, ki je zato več ni hotel peljati v službo, saj mu ni javila, da je ni treba čakati. Ker je ostala brez voznika, ni vedela, ali bo naslednji dan sploh lahko šla na delo. Če je ne bo, pa bo službo izgubila. Tega si ne sme privoščiti, saj včasih nima denarja niti za električno. Vadždi ne more kupiti črnih usnjenih čevljev, zato je ta v črno pobarvala kar svoje allastarke. Bila je že navajena, da se mora sama domisliti rešitve. Oče jima finančno ni pomagal. Sebi je kupil ogromen televizor in igralno konzolo, ki ju je uporabljal le on, pri osnovnih stroških pa ni pomagal, saj je rekel, da nima denarja. Mama in oče sta se zato tokrat močno sprla.

»Odpade! Tvojega pritoževanja res ne potrebujem. Ne pričakuj, da bom naslednji teden prišel na obisk! Niti ne pomisli na to!«

»Briga me!« Mamin glas je bil izbruh nebrzdanih čustev, kakršnega Vadžda iz njenih ust še ni slišala. »Misliš, da ne vem, koliko časa preživiš pri svoji mami? Da se vsak dan pogovarjata o možnih nevestah?«

Vhodna vrata so se zaloputnila tako glasno, da so zarožljali svinčniki na Vadždini pisalni mizi. Nato je zavladala tišina. (Mansour 2017: 138)

Mama je bila naslednji dan čisto apatična. Zbrala je le toliko energije, da je poklicala v službo in se opravičila za odsotnost ter se zlagala, da jo je voznik pustil na cedilu. Potem se je zleknila pred TV in sploh ni opazila, da je Vadžda kljub prepovedi pobegnila iz hiše. Šla je pred fantovsko šolo čakati Abdulaha. Fantje so lahko iz šole odhajali brez nadzora, dekleta pa se niso smela zadrževati ali hoditi mimo njihove šole, saj bi bile tako ob dobro ime. Vadžda se je požvižgala na to. Prepričala ga je, naj jo na kolesu odpelje v tisto četrt, kjer živi mamin grozni voznik Ikkal. Abdulaha je bilo strah, da bi ga kdo videl z njo.

»Če srečava koga znanega, moraš dol! In zakrij si obraz. Nočem, da bi me ljudje opravljali. Rekel bom, da si moja sestra.«

»Nihče ti ne bo verjel. Preveč luštna sem za tvojo sestro!«

»Ja, seveda,« je nejevoljno odvrnil, kot bi hotel, da bi mu bila bolj hvaležna za pomoč. (Mansour 2017: 150)

Vadžda je precej bistra in velikokrat ljudem s svojimi izjavami zapre usta, celo odraslim moškimi si upa ugovarjati. Na Abdulaha se ves čas jezi, čeprav ji je všeč. On pa si želi, da bi mu bila bolj hvaležna za vse, kar naredi za njo. Po dolgem iskanju sta končno našla voznika, ki pa najprej ni hotel ustreči Vadždini prošnji, naj se usmili mame in jo zopet vozi. Potem pa mu je Abdulah zagrozil, da bo njegov stric, ki bo kmalu na pomembnem političnem položaju, z veseljem pogledal voznikove dokumente. Ikbal je očitno delal brez ustrezne dovolilnice in to je bilo dovolj, da je ustregel njuni prošnji.

Mama je doma po telefonu govorila s prijateljico Lejlo, ki si je našla delo v bolnici čez cesto. Vadžda je ujela del pogovora.

»Kaj pa pravi tvoj mož? Ga ne moti, da delaš z drugimi moškimi?« (Mansour 2017: 170)

Ženske, kot je njena mama, so uporabljale sistem *džamaije*. Devet ali deset žensk je delček svojega zaslužka odložilo v skupno posodo, nato pa so tisto, kar se je nabralo, vsak mesec podarile eni izmed njih. Tako so se prisilile varčevati. Tisti mesec je bila na vrsti Lejla. Mami je predlagala, naj se tudi ona zaposli v bolnišnici čez cesto je čisto blizu, pa še vsak dan bi se lahko videli, vendar je bilo to zanjo nemogoče.

»Mož bi me ubil, tako ljubosumen je. Ne prenese, da me gledajo drugi moški.« Mama je obžalujoče odkimala. »Lahko kar pozabiš, da bi kdaj delala z njimi.« (Mansour 2017: 178)

Lejla ji je odvrnila, da bo vseeno pripravila prijavnico, če si premisli. Vadžda je vedela, da si mama tega želi, a se preveč boji.

Uro verskega krožka so dekleta imela v notranji mošnji, ki je bila pravzaprav učilnica. Okrašena je bila s plakati, kako se umiti za molitev in kako jo izpeljati. V čevljih niso smele vstopiti, glavo so si morale pokriti. Klopi so umaknile in po turško sedle v krog na rdeči orientalski preprogi. Tudi ko sta Vadžda in mama molili sami doma, sta se zakrili.

Dekleta so pri krožku vadila recitiranje Korana za tekmovanje. Učiteljica jih je opozorila, da se Korana med menstruacijo ne smejo dotikati. Nekaj deklic se je zahihitalo.

»Ššš!« Gospa Nuf je razdraženo zamahnila z rokami. *Tahara*, to je izraz, ki pomeni čistost. Je ena najpomembnejših tem našega krožka. Med menstruacijo ženska ni *tahara*. V tistih dneh,« je nadaljevala in poudarila vsako besedo, »se. Ne. Dotikajte. Knjige. Neposredno. Držati jo morate z robčkom. Tega ne pozabite. Ni smešno.«
S pogledom je premerila vsa dekleta.

Zdaj ste mlade dame. Vaše telo je krhko kot roža. Nevarnost preži za vsakim vogalom. Na primer.« Zagledala se je v Vadždo. »Svoje devištvo si lahko uničite pri ježi ali pri baletu, tako kot nevernice na Zahodu.«

Vadžda se je presedla od nelagodja. Lica so ji tako gorela, da bi lahko z njimi najbrž zanetila ogenj. Sošolke so se še naprej hihitale. (Mansour 2017: 180, 181)

Nato so začele z branjem. Vadžda je ugotovila, da je branje Korana zelo težko. Zmaga se je zdela skoraj nemogoča, a ni obupala. V trgovini si je kupila video igrico, ki pomaga pri učenju pomena besed iz svete knjige.

Abdulah je prosil Vadždo, ali lahko na drog njihove strehe napelje lučke za volilno kampanijo svojega strica. Mama ji ni pustila, saj ni bil iz njihovega plemena, ona pa mu je vseeno brez njene vednosti dovolila, a pod pogojem, da prinese svoje kolo in jo na njihovi ravni ograjeni strehi nauči voziti. Abdulah ji je ugodil, saj sta bila tam oba skrita pred pogledi.

Tudi doma je Vadžda brala Koran. A ko je mama videla, da je pustila odprtega na mizi, se je prestrašila in ga hitro zaprla.

»Nikoli, res nikoli ne pusti svete knjige odprte!« jo je oštela. »Satan bo pljunil vanjo!« (Mansour 2017: 193)

Poučno igrico je poskusila igrati na televiziji, ki jo uporabljata z mamo, a je bila tako stara, da skoraj ni videla brati. Zato je hotela iti v *madžlis*, mama pa jo je ustavila, ker bo oče ponorel, če bo na njegovi televiziji kaj zamešala.

Vadžda se je spomnila na Abir, ki je tudi zaradi nje prišla v težave, ko jo je verska policija ujela s fantom. Mamo je vprašala, ali misli, da je z Abir vse v redu.

»Seveda, ljubica. Zaročni dan je bil najboljši dan v njenem življenju. Veliko srečo ima. Silno vesela je bila, da ji ni treba več hoditi v šolo.«

Zaročni dan je torej v njihovi kulturi tako pomemben kot poroka. Vadždo je razjedala krivda, saj mami verjetno ne verjame. Ni pristala s fantom, s katerim se je družila po šoli, pa tudi v šolo ni smela več hoditi, ki je bila edini prostor druženja z vrstnicami. Zdaj jo je čakalo popolnoma drugačno življenje.

Nato je mamo vprašala, zakaj ji ne kupi kolesa, videla je namreč, da ima kup denarja v predalu. Ona pa jo je zopet zavrnila.

»Pri nas se dekleta ne vozijo s kolesom,« je odgovorila mama. [...] »Če se boš vozila s kolesom, ne boš mogla imeti otrok« (Mansour 2017: 207).

Vadžda je bila že naveličana izgovorov in ji je v jezi odgovorila, da tudi ona še nikoli ni vozila kolesa, pa vseeno ne more imeti otrok. Takoj ji je bilo žal za te besede, saj je vedela, da se zakon njenih staršev krha ravno zaradi tega. Mama je bila razočarana nad njo, a slišati je bilo klic k molitvi, zato sta se zakrili in v tišini molili. Nista se več pogovarjali o tem, saj morajo med molitvijo muslimani pozornost posvetiti le bogu.

Nekega dne sta se odpravili v nakupovalno središče, saj je mama potrebovala obleko za poroko moževega brata. Peljali sta se tudi mimo trgovine s kolesom. Vadžda je videla, da se neki fant in njegov oče zanimata za kolo, trgovec pa je opazil njen presenečen pogled.

Ko je mama trgovca v nakupovalnem centru prosila, ali lahko pomeri obleko v izložbi, je imela čisto napeta ramena in se nagnila nazaj, da se mu ne bi preveč približala. Nekoč je pri drugem prodajalcu prenehala barantati in plačala visoko ceno samo zato, ker je strmel v njene dlani in ji je bilo skrajno neprijetno. Čim prej je želela pobegniti od tam, zato je plačala polno ceno.

Trgovec je snel obleko z lutke in njeno golo postavo hitro zakril z ogrinjalom. Vendar trgovine nimajo garderob, saj se ženska v javnosti naj ne bi slačila, zato jo je morala pomeriti na ženskem WC-ju. Ker ji je bila prevelika, je pustila samo polog, obleko pa ji bodo zožili. Bila je prekrasna. Možu je želela pokazati, da boljše od nje ne bo dobil.

Abdulah je zopet prišel k Vadždi na streho, da jo nauči voziti kolo. Tokrat ju je zasačila mama, ki je zgodaj prišla iz službe. Na strehi je po na vadi na skrivaj kadila. Zakričala je, Vadžda pa se je prestrašila in padla s kolesa, nato pa je proseče pogledala mamo.

»Kri mi teče,« je zastokala. »Poglej!«

Iztegnila je prste, umazane s krvjo. Mama je prebledela, se oprijela zidka in se sesedla na tla.

»Ti neumnica!« je zavpila. »Misliš, da se lahko obnašaš kot fant?« Z dlanjo si je pokrila oči, potem razprla prste in pokukala med njimi. »Tvoja čast! O moj bog, o moj bog, kaj si naredila? Od kod je kri? Od kod??«

»Iz kolena ...« Vadždi ni bilo jasno, zakaj mama zganja tak cirkus, vendar ji je njeno razburjenje pomagalo, da se je sama pomirila.

»Kaj?« Mama je spustila roko in si glasno oddahnila. Naslonila se je na zidek, vse telo se ji je sprostito. »Oh, hvala bogu, da je samo koleno! Ne predstavljam si, kaj bi bilo, če bi si pri padcu ranila devištvo.« (Mansour 2017: 229)

Nato je zopet začela kričati nanjo, da bi si lahko pravkar uničila življenje. Verjetno zato, ker se nihče ne bi hotel poročiti z njo, ker bi delovalo, kot da ni več devica. Tudi na Abdulaha je kričala in ga nagnala domov. Nato pa se je spet obrnila k Vadždi.

»Sram te bodi, da si pripeljala fanta sem gor, medtem ko ni bilo nikogar doma! Kaj bi naredil tvoj oče, če bi vedel?« Preden je hči lahko karkoli rekla, je pribila: »Ubil bi te!« (Mansour 2017: 230)

Nato sta se lotili priprave obilne večerje, saj je oče v *madžlisu* gostil moške prijatelje. Vadžda je med kuho začela peti, da bi mamo malo razvedrila, a jo je hitro utišala, da je ne bi kdo od gostov slišal. Ko je mama očetu odnesla pripravljeno jed, se je malo uredila, nato pa potrkala. Oče je vrata odprl le toliko, da je lahko bočno stopil ven in jih takoj spet zaprl. Tisti trenutek, ko so se odprla, se je mama umaknila stran, da je nihče iz sobe ne bi videl. Ko je oče zagledal vse dobrote, ki jih je pripravila, je bil presenečen.

»Vau, koliko hrane!« Poljubil je mamo na čelo in jo sijoč od veselja pogledal v oči. »Navdušeni bodo! Tako ponosen sem nate!«

»Očitno ne dovolj,« je žalostno odvrnila, toda oči so se ji spogledljivo bleščale. (Mansour 2017: 347)

Nato je začela s pripravo naslednje jedi. Ko so se moški najedli in odpravili v noč, sta šli Vadžda in mama v *madžlis*, da bi pospravili posodo. Oče seveda ni pomagal. Niti svojih molilnih kroglic

ni pospravil na svoje mesto. Zopet sta ostali sami. Takrat pa je Vadžda opazila očetovo družinsko drevo. Na njem so bila samo imena moških potomcev. Vsi njegovi bratje so imeli kopico sinov, le pri očetovem imenu ni bilo zapisno nič. Imena hčera niso zapisovali na družinsko drevo. Vadžda je na košček lepilnega traku napisala svoje ime in ga prilepila kot poganjek na očetovi veji.

Pri verskem krožku je Vadžda ponosno pokazala svoje znanje Korana na pamet, a učiteljici ni bilo všeč.

»Zelo dobro, Vadžda,« je osorno pribila učiteljica. »Vse si si zapomnila. Ampak – treba je recitirati! Ne moreš kar drdrati blablabla. To so svete besede.« (Mansour 2017: 240)

Z branjem je nadaljevala sošolka, ki je bila v recitiranju odlična.

»Če se bojite, da z ženskami sirotami ne bi pravično ravnali, se raje oženite s tistimi, s katerimi vam je dovoljeno, z dvema, tremi ali štirimi,« je Salma spoštljivo brala. Vsaka beseda ji je za očarljiv trenutek zatrepetala na jeziku, preden je prefinjeno kanila v svet. (Mansour 2017: 240)

Vadžda je bila skrajno razočarana nad sabo, a ko je videla, da njeno kolo še ni prodano, je dobila nov val energije. Na poti domov je srečala Abdulaha, ki ji podari čelado. Blizu Vadždine hiše je bil šotor za stričevo kampanijo. Tam ni bilo nikogar, zato je Vadžda zopet sedla na njegovo kolo. Ko je njena *abaja* plapolala v vetru, se je počutila kot superjunakinja. Povedal ji je, da je očetu in fantu, ki sta ogledovala kolo, trgovec rekel, da je kolo že rezervirano. Vadžda je od veselja začela kričati. Abdulah je le sklonil glavo, ko so mimo pripeljali avtomobili. Vadžda pa se ni menila zanje. Vedela je, da je korak bližje svojim sanjam.

Ko je Vadžda v *madžlisu* igrala igrico o Koranu, je opazila, da njenega mena na družinskem drevesu ni več. Listek je ležal zmečkan na tleh. Nato je slišala je mamu, kako kriči v telefon.

»Če ti ne poslušáš mene, ne vem, zakaj bi jaz poslušala tebe!« (Mansour 2017: 240)

Mama je telefon trdno treščila na nočno omarico, nadela *abajo* in *nikab* ter Vadždi odločno rekla, naj se pripravi, ker gresta ven. Vadždo je začenjalo skrbeti, saj mama nikoli nikamor ne gre peš. Ni vedela, kam gresta niti zakaj je mama tako jezna. Šli sta v bolnišnico nasproti hiše. Vadžda se je ustrašila, da je kdo bolan, potem pa se je spomnila na Lejlo in pomislila, da se bo mogoče mama prijavila za službo. Nato jo zagledata. Bili sta presenečeni, da Lejla nosi samo hidžab – obraz je imela odkrit, videlo se je celo nekaj las.

»Medtem ko sta jo gledali, je neki zdravnik na pult ob njej postavil skodelico kave. Vadžda je čutila, kako se mame poljšča napetost. Vendar ni bilo razloga za preplah. Lejla in zdravnik sta klepetala in se celo šalila!« (Mansour 2017: 249)

Vadžda je samo premišljevala, kako mlada in srečna je videti Lejla.

»Leja, kaj se je zgodilo?« je šepnila mama. Zakaj kažeš obraz?!« (Mansour 2017: 249)

Lejla se je samozavestno nasmehnila ter odmahnila z roko. Zdravnik ju je vljudno nagovoril.

»Kako ste?« je vprašal mamó. Ne da bi odgovorila, je obrnila glavo stran in dlani skrila v *abajo*. Vadžda pa je pogumno in sproščeno rekla „živijo!“ (Mansour 2017: 250)

Mama se je nato sklonila k Lejli in ji rekla, da je jo je prišla samo pozdravit. Vadžda je bila presenečena ob mamini laži. Lejla jo je poskušala prepričati, a jo je mama prekinila in se poslovila.

Na šolskem dvorišču so dekleta stala v vrstah, učiteljice pa so pregledovale, ali stojijo vzravnano, ali so nohti kratki, brez laka. Vsa ličila in nakit so bili prepovedani. Nekaj deklet z dolgimi nohti si jih je moralo postriči pod skrbnih nadzorom. Nohte in lase je bilo treba pravilno zavreči, saj so Savdijci verjeli, da lahko kdo osebo uroči, če dobi njen odstrižen noht ali pramen las.

Vadžda je doma opazovala mamó, kako si lika dolge svilnate lase. Nato pa je nenadoma rekla, da bi rada imela kratke, a je ponosna nanje, saj jih Vadždin oče obožuje. Mama je bila zopet dobre volje in si je pela, saj naslednji dan pride oče na obisk. Vadždo je vprašala, ali ji bo pomagala skuhati *margug*, očetovo najljubšo jed, katere priprava traja ves popoldan. Vadždo je zmrazilo.

»Sovražim *margug*. Mi ta mesec misli dati žepnino? Ali jo bo spet preskočil? Mama ni odgovorila. Rekla je le: »Tvoj oče je nor na *margug*. Skuhali ga bova zanj.«

Vadždo je popadla jeza. Oče je dobil, kar je želel, naredil pa ni nič! Prihajal in odhajal je, kot se mu je zaljubilo. Nikoli se ni pogovarjal z njo. Vedno je le posedal naokoli in igral video igrice. Kljub temu pa je mama ravnala z njim, kot da je bil kralj! To ni pošteno! Ne da bi pomislila, je dvignila glavo in bleknila: »Skuhati bi morala *kapso* zame! Saj veš, da z mojo žepnino plačuje poročni dar za drugo ženo!« (Mansour 2017: 256, 257)

Mama je odrevenela, Vadždo pa je obšel takšen občutek krivde, da bi pojedla sto krožnikov *marguga*. Naslednji dan je Vadžda previdno hodila po hiši, tiho je govorila, gledala v tla. A mama je bila dobre volje, pela si je, saj pride oče. Vadždi je povedala, da je oče ponosen nanjo, ker bo tekmovala v recitiranju Korana.

»Prosim, Vadžda. Da je ponosen ... je v tem trenutku zelo pomembno. (Mansour 2017: 259)

Vadžda je začela recitirati. Besede je že znala, recitacija pa je bila zelo slaba. Nujno je potrebovala pomoč, zato ji je mama, ki to obvlada, pomagala. Bila je ponosna nanjo, saj je res garala, da si je pridobila to znanje.

Nato sta se odpravili na streho, od koder sta opazovali predvolilno srečanje. V šotoru se je zbralo veliko moških, tudi Vadždin oče.

»Mami je obraz žarel kot luči nad prizoriščem. »O, poglej, kako je lep!«
S koticom očesa je Vadžda opazovala mamó, ki je strmela v očeta. Zdela se je prevzeta. Odkar ji ga je pokazala, ga ni niti za hip več izpustila iz oči. (Mansour 2017: 263)

Abdulah se je oziral naokrog in zagledal Vadždo brez rute z zlato obsijaním obrazom od luči in se nasmehnil. Nato si je poravnal *gutro*, ruto, ki so jo nosili moški, da bi pokazal, kako lepo je

oblečen. Mama je ves čas opazovala njuno komunikacijo in nejevoljno strmela vanjo. Opazila je, da je Vadžda zaljubljena vanj. Nato pa sta se morali skriti, saj je nek moški pogledal proti strehi, da bi videl, kaj se dogaja, onidve pa sta bili nezakriti. Hihitali sta se kot dve »drzni pajdašici«.

»Ko te bo videl v tisti rdeči obleki, ga bo kap!« je pripomnila Vadžda.

»Ne ne,« je zvenela nekako poraženo. »Ne bo me videl. Zabaval se bo v moški sobi. Ampak, Vadžda, tega moškega poznam ... Širokousti se. Seveda se. V resnici pa mi nikoli ne bi strl srca s še eno ženo. Prisežem, da ne vem, kdo mu polni glavo s temi neumnostmi.« (Mansour 2017: 256, 266)

Nato sta še naprej vadili za tekmovanje. Mama je Vadždo spomnila, da ne sme nikomur omenjati svojega načrta o nakupu kolesa. Na tekmovanj je bilo zelo napeto, a Vadžda je bila tako dobra, da jih je s svojim znanjem in recitiranjem osupnila. A se je odlično izkazala tudi deklica Nura. Še stroga ravnateljica gospa Husa je morala priznati, da je bila odlična. Pred razglasitvijo rezultatov je sledila molitev. Ravnateljica, ki je Vadždo pogosto žalila in kaznovala, jo je tokrat povabila k sebi.

Med telesi molivcev ni smelo biti prostora, so učili imami. Tvoriti so morali trden zid, močan in neprehoden. Nesprejemljivo je bilo, da bi ga kdo prestopil ali porušil.« (Mansour 2017: 281)

Nato končno razglasijo, da je zmagovalka Vadžda. Ko so jo vprašali, kaj bo storila z denarjem, je povedala, da si bo kupila kolo in se navihano nasmehnila. Dekleta v dvorani so se zasmejale, ravnateljica pa je bila osupla nad to izjavo.

»No, Vadžda,« se je oglasila gospa Husa, ko se je zbrala in odkašljala. »Ne bi denarja raje darovala našim bratom, ki se borijo v Palestini?« (Mansour 2017: 286)

Palestina. Beseda jo je zadela kot pest v želodec. Od rojstva so jo učili, da je to razlog, ki mu ne moreš oporekati, prošnja, ki je ni mogoče zavriniti. Omemba Palestine je bila tista čarobna beseda, ki je zahtevala poslušnost. Vsi savdski muslimani so vedeli, da je treba ta namen podpreti brez vprašanja. (Mansour 2017: 286)

Vadžda je v sebi kričala, da je denar njen, da si ga je pošteno prislužila, a ni mogla narediti nič. Ravnateljica se je odločila, da bo v njenem imenu denar darovala.

»Kolo ni igrača za dekleta, Vadžda.« Vsak zlog je izgovorila odmerjeno in preiščeno. »Zlasti ne za *dobro* muslimanska dekleta, ki morajo varovati svojo čast.« (Mansour 2017: 287)

»Mislila sem, da si se spremenila,« je tiho rekla gospa Husa. »Ampak ne, še vedno si mali zahrbtni izmeček, kot si bila od nekdaj. Misliš, da lahko počneš, kar hočeš, pa ljudje ne bodo opazili? Motiš se. To te bo zmeraj preganjalo.« (Mansour 2017: 288)

Vadždo je pred šolo čakal Abdulah. Bil že malo nestrpen, kje se obira. Čakati in oprezati tako blizu dekliške šole je bilo strašno ponižujoče. Nato pa je končno privihrala ven. Videl je, da je razburjena, vendar ni čisto dobro razumel, kaj se dogaja. Videl je, da je žalostna. Zato ji je rekel, da ji bo dal svoje kolo, a mu je odkimala, saj potem ne bi mogla tekmovati z njim. Ni vedel, kako naj ji pomaga. Potem pa ji je rekel:

»Saj veš, da se bom poročil s tabo, ko bova velika, ne?«

Prijateljica se mu je žalostno nasmehnila. Tisti trenutek se je zdela starejša od enajstih let. (Mansour 2017: 292)

Vadžda je bila presenečena, da so bila vrata odklenjena, ko je vstopila. Zelo čudno je bilo, da je oče doma pred nočjo, skoraj čudež. Bil je lepo urejen, imel je novo moderno pričesko. Vprašal jo je, kje je mama, saj jo kliče že več ur. Tokrat pa se ona ni zmenila za njegovo vprašanje. Pokazala mu je priznanje, ki ga je dobila ob zmagi, a so ji tekle solze po obrazu. Ko se je čutil, zakaj ni vesela, mu je hotela povedati. A je zadržala zase vse, kar ji je ležalo na duši. Opravil je kratek telefonski pogovor, nato pa je pokleknil pred Vadždo in ji nežno položil dlan na lice.

»Povej mami, da sem jo čakal.« Vzel je svojo *gutro* in *agal*. »Povej ji, da sem se hotel pogovoriti. Povej ji ...«

Vadžda je strmela v očeta in videla, da ga premagujejo čustva. Ob hčerinem pozornem pogledu se je odkašljala.

»Povej ji, da jo imam rad.« (Mansour 2017: 294)

Rekel ji je, da je ponosen nanjo, ker je zmagala in odšel. Tudi Lejla je poklicala in Vadždo vprašala, kje je mama. Vadžda je bila preveč utrujena, da bi jo čakala in je kar v uniformi zaspala. Zbudila se je šele ob devetih zvečer. Nekje od daleč je zaslišala zabavo. Mame pa še vedno ni bilo nikjer. Njena *abaja* je ležala na kavču, poleg nje pa bela obleka, kakor jo imajo delavke v bolnici. Šla je v kopalnico, da si spere objokan in zaprašen obraz in v lijaku zagledala pramene črnih las. Pomislila je, da je mama na strehi. Zrla je v daljavo, kjer se je odvijala zabava.

»Ali ni to babičina hiša? Jaz pa sem mislila, da je stričeva poroka šele naslednji mesec. Ali ni?« Vprašujoče se je ozrla k mami.

»Saj ne proslavljajo poroke tvojega strica,« je odvrnila mama (Mansour 2017: 300)

Vadžda ni takoj ugotovila, za kaj gre, čez nekaj trenutkov pa se ji je posvetilo. Tesno je objela mamo in jokala.

»Kupi tisto rdečo obleko, pojdi tja in ga pripelji nazaj!« je dejala z drhtečim, a odločnim glasom.

»Ne potrebujem je več,« je nežno odvrnila mama. »Poleg tega pa sem preostanek denarja že zapravila.« (Mansour 2017: 301)

Odšla je na drugi konec strehe in prižgala luč. ... zeleno kolo! Vadžda je skoraj pozabila dihati. Čisto je bila iz sebe. Zdelo se ji je, da se je čas ustavil. Njene sanje so se uresničile.

»Kolo zdaj ni bilo več zgolj kolo. Pomenilo je tudi edino tveganje, za katerega se je mama kdaj odločila, in edino priložnost, ko si je upala stopiti izven okvira. Vadžda je vedela, kako se je trudila ustrezati, da bi bila kot večina savdskih žensk. To je zdaj preteklost za obe. (Mansour 2017: 302).

Naslednje jutro se je na kolesu pognala proti babičini hiši. Ko je strmela vanjo, je začutila jezo v sebi. Hotela je stresati očeta za rame, dokler se ne bi spremenil v človeka, kakršen je bil, ko

je bil samo njen oče in ga je imela najraje na svetu. A se je odločila pognati kolo naprej. Odločila se je, da bo srečna in da ne bo pustila, da jo kdo ustavi. To odločitev je sprejela zase in za mamo.

Hitro se je zapeljala okoli vogala in zagledala Abdulaha, kako igra nogomet s fanti. Ko jo je zagledal, je stekel proti njej, vseeno mu je bilo, kaj si fantje mislijo. Svojega navdušenja ni mogla skriti. Navsezadnje so bile njene sanje o kolesu vedno povezane z Abdulahom. Zdaj bo lahko vozila vštric z njim. Skupaj bosta lahko šla, kamor ju bodo »peljale« noge.

Odpeljala se je mimo trgovca, ki pa je bil ob pogledu nanjo zadovoljen. Mimoidoči pa so jo samo čudno gledali, a se ni brigala zanje. Tako hitro sta vozila, a Vadžda je bila hitrejša. Navsezadnje je v rokah držala svoje sanje in bila je neulovljiva.

»Ničesar v življenju ne dosežeš zlahka, jo je prešinilo. Toda kakršno koli ceno je že plačala za ta trenutek, je bilo vredno. Zeleno kolo jo je čakalo, da jo popelje, kamorkoli bo želela. Vadžda je zrla naprej, zastrmela se je v točko v daljavi. Ni je mogla videti, vsekakor ne jasno, vendar je vedela, da je tam. Vedela je, da je prihodnost njena.« (Mansour 2017: 306)

3.2 Mladinski roman Janja Vidmar: Črna vrana

Več likov v knjigi ima svojo zgodbo o zapuščanju doma. Ena od pomembnih tem, ki se prepleta skozi vse zgodbe, je iskanje identitete in pripadnosti. Slovenca Jan in Taja, sirska deklica Hiba in njen nigerijski prijatelj Čukvuma, vsak nosi s seboj breme izgube doma in se v novem okolju sooča z integracijskimi težavami. Vzporedno se odvijajo tudi zgodbe Hibinih bratov, Džunaida in Savida, pri čemer je usoda slednjega tista, ki nosi najgloblji čustveni naboj in razkriva brutalno resničnost sodobnega sveta.

Poleg tega spoznamo tudi čečenska najstnika Nuro in Tamerja Umarova, ki prek video blogov razkrivata svoje izkušnje in občutke glede življenja v razdeljeni in konfliktni domovini. Njuno poročanje razgalja tako bleščečo kot bedno plat njune države in kruto usodo svojega naroda.

Roman spretno prehaja med različnimi prizori in kraji, kar odraža raznolike vidike migracijskih procesov. Medtem ko se Janova družina preseli v Anglijo skorajda čez noč, se Hibina pot razvija skozi celoten roman. Njeno potovanje, ki vključuje nevarna potovanja skozi različne države, tudi Slovenijo, prikazuje težavnost in nevarnosti begunske izkušnje. Konec ostaja relativno odprt, odgovori na posamezna vprašanja pa so le nakazani [10].

3.2.1 Podrobna analiza

V prvem poglavju spoznamo Tajo, ki je 7-letna deklica slovenske družine. Živi z mamo, očetom in starejšim bratom Janom. Oče dobi priložnost za službo v Londonu za pol leta. Jan je sprva navdušen, saj to pomeni več denarja, s katerim bo lahko dobil najboljšo opremo, ki jo potrebuje za tekmovanja v plavanju. Za naslednjo sezono napoveduje najmanj srebrno medaljo med mladinci.

Vendar očetu po enem letu podaljšajo pogodbo še za pet let, kar pomeni, da se mora cela družina preseliti k njemu. Taja je bila sicer vesela, a hkrati žalostna, ker mora zapustiti najboljšo prijateljico Urško, Jan pa je besen, ker mora za sabo pustiti plavalno kariero in svoje prečudovito dekle. Taja o življenju v Londonu poroča svoji babici. Govorila je o [...] črnih *plahtarkah* s pokrito glavo, ki od daleč spominjajo na črne vrane. »Strmela je v *plahtarke* in bradate može v belih rjuhah« in očeta spraševala, ali so to *zbegunci*. (Vidmar 2017: 18)

V šoli se je težko privadila sošolcem, kar štiri punce so nosile ruto. Njihov bog je bil drugje. Tam, kjer je vroče in ti sije sonce na glavo. Z ruto se zaščitiš, da se ti ne scvrejo možgani. Snele je niso niti pri športni vzgoji ali v jedilnici, kar se ji je zdelo zelo neolikano. Toda fantje jih niso mogli cukati za lase in to je bilo prima.

Kmalu je dognala, da vse, ki nosijo ruto, niso *zbegunke*. Nekatero že od rojstva živijo v Londonu. Tole z ruto in bogom moa še raziskati. Kakšen hec bi bil, če bi si še onidve z Urško pokrili glavo.« (Vidmar 2017: 19)

Nekega dne se Jan, ki se življenja v Londonu ne more privaditi, domov vrne z razbito ustnico in raztrganimi oblačili. Očitno je bilo, da ga je nekdo pretepel. Po tem dogodku si je še bolj želel domov v Slovenijo. Vendar se mu želja ni uresničila.

Taja zelo pogreša svojo najboljšo prijateljico Urško. Skujeta načrt, da bo Urška pobegnila od doma kot Tajin sošolec Madžid. Pove tudi, da se je Madžidov bratranec v puščavi boril proti hudobcem, ki nosijo turbane in maske ter streljajo s pravimi puškami. Nekega dne ga je v šoli vprašala za nasvet, kako pride *zbegunec* v Anglijo.

Skomignil je in jo pogledal s temnimi očmi: »Moj oče pravi, da smo imeli srečo.«

Ni razumela, kako naj si Urška na poti pomaga s srečo. Previdno je o tem povprašala očka.

»Miška, begunci nimajo sreče ...« je zamajal z glavo.

»Kako pa potem pridejo v Anglijo?«

»V Anglijo bolj težko ... V Evropo pa peš in z ladjami in čolni ... Zakaj?«

»Kar tako,« je skomignila. »Kaj pa, če nimajo denarja?«

»Saj ga imajo ...« je zamrmral očka. »Zadnje prihranke porabijo za na pot, hudobci pa jim poberejo denar in jih pustijo na cedilu.« (Vidmar 2017: 21, 22)

Skozi zgodbo spoznamo, da je to le en vidik. Na poti v »obljubljeno deželo« begunci naletijo tudi na dobrosrčne ljudi, ki jim pomagajo kljub zavedanju, da s tem tvegajo svojo svobodo.

Po dobrih dveh letih bivanja v Londonu Taja nekega dne pri kosilu začne streljati in kričati: »Bum, bum, ratatatata?« Vsi pri mizi so bili ogorčeni nad njenim početjem, tudi babica, ki je bila takrat na obisku. Taja pa je razložila, da to Madžid počne v šoli. To sicer dela z ravnilom, ampak ima doma puško in jo bo prinesel v šolo.

»Saj Madžid ne strelja s puško, ampak z ravnalom, zato nobenega ne ubije, samo dere se ...« je pohitela in se vročično presedala na stolu. Dlani je potisnila med stegna in jih zopet izvlekla. »Kar šiba po razredu, teka sem in tja in se dere UMRI!« (Vidmar 2018: 28)

Ob tem je pritegnila celo bratovo pozornost, ki noče preživljati časa z družino in ima do njih nespoštljiv odnos. Veliko se prepira z njimi in pri tem veliko preklinja. Še vedno si močno želi domov.

»No, o tem govorim ...« je brat pokimal in odrinil stol, da bi vstal. »Odlično okolje za odraščanje potomcev, a ne? Res zakon ...« (Vidmar 2017: 29)

Janovo islamofobijo natančneje spoznamo v drugem poglavju v obliki prvoosebne pripovedi. Jan je v šoli na razgovoru zaradi izgreda, v katerega je bil vpleten, bralci pa ne izvemo takoj, o kom govori. Poglavje je sestavljeno samo iz Janovih odgovorov in njegovih misli, ki jih ne izreče. Ena od njih je: *S prijatelji muslimanski ruti včasih rečemo nindžab, rutkaricam pa ninže.*

Konec januarja, se mi zdi, sem jo opazil pred šolo. Potuhnjeno se je gibala po ulici proti parku kot po ropu banke, z glavo med rameni. Vsak bi se vprašal, kaj prikriva. Jaz lahko vsakomur pogledam v oči.

Ne, nisem migrant, iz Slovenije sem! Mi smo v Evropski uniji in smo civilizirani. Saj ne pravim, da oni niso. Nekateri med njimi so verjetno izobraženi ali kaj, ampak ko zaživiš drugje, se pač prilagodiš. Travmiraj doma, ne zunaj. In pri normalnih ljudeh se lahko zaneseš, da ne bojo šli mimo tebe in te mimogrede fliknili v zrak ali pa ti preluknjali ledvice.

Verjetno veste, o čem govorim. Hvala, oče je zdaj dobro, imel je neznansko srečo. Ampak lahko bi nasrkal kot tista druga dva. (Vidmar 2017: 33)

Janovega očeta je nekega jutra v terorističnem napadu⁸ z nožem napadel moški, ki je vpil, da je to za Sirijo. Jan je priznal, da je zardi tega postal pozoren *tisto dekle*. Kasneje izvemo, da govori o Hibi.

»Priznam, da sem jo po napadu na očeta vzel na muho. Patruljiral sem po šoli, da bi jo imel na očeh in preprečil tragedijo, če bi se hotela nekega dne razstreliti sredi jedilnice. Mogoče vsega nisem dobro premislil, ampak z napadom na MOJEGA očeta je možnosti za kak juriš v MOJI bližini izstrelilo v jebeno, se opravičujem, orbito.« (Vidmar 2017: 34)

Nekoč jo je srečal in se ji izzivalno približal, ona pa je izrekla nekaj v arabščini. Jan je bil prepričan, da je to pomenilo, da ga je preklela in mu rekla, naj umre, zato se je s prijatelji odločil, da se ji maščujejo. V njegovo družčino spadata Eric, ki je radikalec in anarhist, in Jamie, ki mu slepo sledi. Ob tem Jamie izjavi:

»Ti islamisti so že vsepovsod, če vprašaš mene ... Obračunajmo z mrho!« (Vidmar 2017: 43).

---

⁸ Tudi v resnici se je leta 2015 na podzemni železnici zgodil tak napad. Ranjeni so bili trije, eden huje (Vidmar 2018: 34).

Četrty član družbe je bil Malik, ki pa je glede na prijatelje veliko bolj razgledan in empatičen. Vedno jih je držal nazaj. Čeprav je bil musliman, so se družili njim, »saj je bil miroljuben«. Vendar je odpor ostalih treh »do musličev« začel načenjati njihovo prijateljstvo. Jan se je odločil, da deklici sledi domov.

»Kje sploh živijo njeni? Oziroma kje živi, če je begunka?« je vprašal Eric.

»Verjetno v Camdenu ali pa Hackneju, kot večina izmečkov ...« je znil Jamie.

»Tja ji boš sledil? Resno, stari?« je nejeverno vprašal Malik.

Jamie je zmečkal piksno in jo zabrisal v Malika.

»Pejtnovrit, pa kaj je s tabo zadnje cajte, stari?« Eno samo mijavkanje te je ... Pusti ga, naj gre, če hoče ...« (Vidmar 2017: 45) [...]

»Nekaj je treba narediti s temi klinci. London je preplavljen z njimi. Jebeš politike in njihovo nabijanje o politični korektnosti ... Če ne bodo naredili nič, bomo mi sami vzeli stvari v svoje roke! (Vidmar 2017: 46)

Nekoč so jo počakali pred učilnico in ji z glave staknili ruto. Jamie je kričal na njo, da je zdaj prekleta in da jo bo njen Alah kaznoval. Z Erikom sta poplesavala okoli nje, jo strašila s peklom, Erik se je komaj obvladoval, da je ni mahnil. Jan je ugotovil, da ga ni hotela pogledati v oči, kar je jasen znak, da nekaj prikriva. Malik ni hotel sodelovati.

V tretjem poglavju izvemo, kdo je Hiba in kakšna je njena zgodba. Ko je bila stara 13 let, je živela z mamo, brati in sestrami v vasi blizu Rake v Siriji. Starejši brat Džunaid ji je zaupal, da bo prodal njuno sestrico za 5000 dolarjev, s čimer si bo plačal beg v Evropo, saj naj bi bili prebežniki dobrodošli v Angliji, Nemčiji in drugih državah. Poiskal si bo delo in poslal ponje. Džunaid je treniral nogomet, sama pa je igrala violino. Oče ji je glasbo prepovedal le v času ramazana⁹. Nato pa jim je dom uničila granata. Če se je skrival pred sirsko vojsko, dokler se ni za njim izgubila vsaka sled. Živeli so v hudi revščini. Nепrestano je bila lačna. Tako sestradana, da se ji je kar bledlo. Spomnila se je na najljubšega bratca, ki živi z babico in dedkom. Njegovega imena ne bo izgovorila nikoli, tudi če jo mučijo. Prepričana je bila, da bo tako zagotovila, da ne bo umrl.

Dan pred njenim 13. rojstnim dnem, ki se ga nihče ni spomnil, ji je umrla sestrica, ki jo je brat hotel prodati. Skupaj z Džunaidom sta jo šla pokopat, medtem ko je šla mama prosit za ostanke hrane. Spomnila se je, da teh nekaj dni življenja ni nihče umil z nje. Sklonila se je nad kotanjo, da bi jo umila s peskom, nato pa jo je Džunaid sunil, da je treščila v kup kamnov. Presekala si je lice od ušesa do ličnice in za vedno ji je ostala na obrazu grozljiva brazgotina. Ko je vanj

---

⁹ Ramazan ali ramadan je deveti mesec v muslimanskem letu, čas duhovnosti in očiščenja. Stroki ost od zore do mraka se zaključijo s tridnevno opazovanjem, imenovanim bajram.

zalučala kamen, ga je oplazil ob boku in začel se je smejati. Rekla mu je, da se smeji le zato, da bi prikri, da ga boli. Džunaid je skočil k njej in jo oklofotal, saj se dekleta ne smejo posmehovati fantom.

Zajokala je od nemoči, a jo je z resnobnim glasom podučil: »Utihni, koza, in me poslušaj! Če bo vse po sreči, ti bo ostala brazgotina. Iznakažena boš varna pred dušmanom¹⁰. Grdih ne jemljejo, slišiš?« (Vidmar 2017: 55)

Ni vedela, kaj je mislil s tem, a bo kmalu spoznala kruto resnico. Mama se je vrnila in začela Hibi brisati rano, Džunaidu pa je prisolila zaušnico, čeprav je bil po očetovem izginotju on glava družine, ne mama. Vendar si kljub temu ni upal dvigniti roke nad mamo. Ta jim pove, da bodo odšli v Rako, saj je moški, ki mu je dala vse prihranke, da bi jih vodil v Turčijo, izginil. Džunaid je opozoril, da je Radaka *Daeš*, Islamska država, in je zato nevarna. Mama je našla drugega človeka, ki jih bo od tam spravil vsaj do turške meje. Izbirali so lahko le med to možnostjo in med smrtjo.

Hiba je hodila za vozom celo noč in proti jutru so prispeli v Rako, kjer jih je pričakal moški v uniformi s puško v roki. Pogledala je Džunaida, ki je z navdušenjem gledal orožje. Rekla mu je, da se obližuje, kot da je ljubica in se hitro umaknila pred udarcem. Moškemu so sledili mimo razbitin. Prispeli so do majhnega prizidka, kjer naj bi se skrili. Mislili so, da so na varnem. V kotu je bil tudi paket s hrano z znakom Združenih narodov. Vsi so se stisnili na dve ležišči in utrujeni zaspali.

Prebudil jih je topot korakov in surovi glasovi. Sestrici sta jokali. Na tleh je zagledala mamo, ki ni kazala znakov življenja. Naenkrat je začutila bolečino, zaradi katere je omedlela. Zbudila se je v sobici, pred njo pa se je pojavila črna prikazen, ki se je je ustrašila. Bilo je dekle Asma, oblečena v *nikab*¹¹. Opozorila jo je, naj govori tišje. Povedala ji je, da se nahaja v nekdanji sirotišnici, kamor pripeljejo deklice, ki jih ugrabijo. Asma je stara 14 let in je obljubljen vodji specialnih enot. Tukaj pa so še deklice stare šest, sedem let. Bila je prijazna do nje in jo opozorila na svet tukaj. Paziti se mora črnih vran. V *medresi*, verski šoli, jim perejo možgane. Verjamejo, da so v nikabu varne pred zlom. Paziti pa se mora tudi čuvajk.

Hiba se je spomnila mame in zajokala. Še nikoli ni bila ločena od družine. Ženska v črnem jo je nahrulila, naj utihne. Umila jo je in ji nadela oblačila, čeznje dolg črn plašč, nogavice, rokavice, ruto in tančico.

»Na čokolado brez ovitka sedajo muhe kot na drek. Če je čokolada v ovitku, je zaščiten pred vsem. Nikab je za žensko ovitek, ki jo ščiti pred zlom sveta.« Lase ji je zatlačila pod ruto in ji tančico pritrdila s sponko. (Vidmar 2017: 63)

---

¹⁰ Zakleti sovražnik

¹¹ Tančic, ki v celoti zakriva obraz razen oči.

V veliki sobi so po tleh ležale preproge in ob straneh gole žimnice in blazine. Po stenah iz debelih zidakov so viseli plakati, ki so oznanjali pomoč sirotam. Okna z rešetkami so bila zaščitena z lepenko. Po kotih je čemelo ali postavalo več deklic. Pozneje je doumela, zakaj nekatere od njih nikoli ne spregovorijo. In zakaj je katera tu in tam izginila. V črno zakriti islamski borci z znakom Islamske države so prihajali ponje predvsem ponoči. Njo so zgrešili, saj se je vsakič uspešno skrila. Črne vrane so čuvajkam izdale vsak nočni stok in vsako solzo. Hiba je pomislila na svet, ki ga je videla v filmih. Kjer živijo fantje in dekleta, ki igrajo video igrice, v katerih poka od bomb in streljanja iz njenega resničnega življenja.

Asmi je povedala, da »črne vrane« lepo skrbijo zanjo in ji oskrbujejo rano. Ta ji je odgovorila, da to počnejo zato, ker če ji bo ostala brazgotina, je ne bo nihče od njih hotel. Ni hotela odgovoriti na vprašanje, kaj se zgodi v tem primeru. Takrat je dojela, kaj je mislil brat, da bo z brazgotino varna pred sovražnikom. Rešil je njeno čast. Vedela je, da mora zbežati. Asmi je predlagala, da zbežita skupaj. V mesecu dni sta postali kot sestri. Asma pa se je bega bala.

»Oče bi me našel in pretepel, bratje bi me kamenjali ...« je odkimala Asma. S pogledom je ošvrknila dekleta za njima, preden je siknila: »In ne omenjaj več bega, ker vlečejo na ušesa.« (Vidmar 2017: 65)

Nobeno od deklet, ki je skušalo pobegniti, ni preživelo. Vsako so izsledili in jo ubili. Hiba je bila trdno odločena, da bo odšla.

Na poti v šolo so jih spremljale čuvajke. Po trgu so se sprehajali islamski borci. Šola je imela ime po verskemu voditelju Al-Kamiliju. Učilnica je bil pas zidu brez oken, učitelj pa je bil za zaveso, ločen od učenk.

»Zakaj je za zaveso?« je vprašala Asmo prvi dan po pouku. »Ali je iznakažen kot jaz?«

»Trapa ... jo je zavrnila Asma. »Skrit je, da ne pride do očesnega stika.«

»Ampak zakaj? Saj buljimo samo v mizo ali v Koran ...«

»Ker mešanje spolov lahko privleče hudiča ...« je zamomljala Asma.

»Ampak največji hudiči so tukaj!« je vzkliknila. Slišala je že, kaj počnejo z deklicami. In očetova težka roka, ki jim je nekoč delila zaušnice, je bila božja milost v rokah dušmanov (Vidmar 2017: 67)

Asma se je prestrašeno ozrla čez ramo in ji rekla, naj utihne, preden jih vse pobijejo.

Tistega jutra je na poti v šolo odjeknila eksplozija. V vsem neredu, ki ga je povzročila, je Hiba v mislih slišala Džunaidov glas, da mora zbežati. Zakadila se je in pristala v naročju čuvajke. Da bi se je otresla, ji je staknila ruto in jo z vso silo povlekla za lase, Čuvajka jo je izpustila, Hiba pa je bežala, preskakovala ovire, se skrivala za sodi in zagorelimi avtomobili ter se izogibala izstrelkom. Pomešala se je med ljudi, ki so z otroki v naročju ter plastičnimi vrečami in torbami šli proti nekemu skupnemu cilju. Zbrala je pogum in snela dolgo črno plahto. Na glavi si je

namestila ruto in uživala v občutku svobode. Ljudje v koloni so bili izčrpani. Razmišljala je o svoji družini in kdo jih bo spet združil.

Razmišljala je tudi o Asmi, ali se ji je uspelo rešiti. Vodji islamskih sil jo je obljubil njen lastni oče. Ko se je pred spanjem pogladila po laseh, so jo »črne vrane« obtožile nečimrnosti. Čuvajkam so ovadile dekle, ki je v žepu skrivala fotografijo fanta. Odvleklo so jo neznano kam in nikoli več se ni vrnila. Urile so se v molitvi in gospodinjenju. Živele so v prepričanju, da je mož gospodar in žena njegova služabnica. Ponoči je bilo marsikatero slišati, da joče, ker je islamski borec ni izbral. A Hiba je zdaj tega rešena.

Po dolgi mučni hoji so pristali v taboru. Srečala je deklico Amiro in se zapletla v pogovor z njo. Želela si je le pogreti noge pod njeno odejo. Nato je prišla njena mama.

»Ubožica, te je iznakazil mož? Si mu ušla? Kje so tvoji? Čez glavo ji je povlekla pulover in Hiba je premrle dlani hvaležno potisnila skozi rokave. Žena ji je v roke potisnila kruh s popečenimi jajčevci. In tako so Amira Masud, njeni starši in mlajša sestra postali njena tretja družina. (Vidmar 2017: 74)

Več dni so potovali in pešočili do sirsko-turške meje. Tam je oče Masud plačal tihotapcu, da je odpelje preko meje. Nenadoma je sredi verižne žice, polne ostrih zobcev, začela dojemati, da je njena mama v bistvu mrtva, ker so jo ubili tisto nič, ko so Hibo ugrabili. Videla jo je ležati na tleh.

Za sabo je slišala stoke tistih, ki so se zatakneli ali porezali na žici. Množica je pritiskala na ljudi v ospredju, ki so se prebijali čez ograjo skozi preozko odprtino. Postala je žalostna zaradi vsega, kar pušča za sabo. V Kamionu, ki jih je peljal v Grčijo, se je borila za zrak. Vsi so zaudarjali in se borili za preživetje. Tu so se jim pridružili tudi Afričani. Bila je lačna in žejna, da je še komaj goltala.

Prišli so v tabor Izmir in se skrivali pred turško policijo na obali. Oče Masud je priskrbel rešilne jopiče in prevoz za družino, a to plačilo ni vključevalo Hibe. Zato je prostor zanjo plačal s svojo ročno uro. Hiba je zajokala od hvaležnosti. Kar je sprva delovalo kot pustolovščina, se je sprevrglo v grozo, saj so se pojavili visoki valovi. Visoko so se vzpenjali in spet strmoglavili nazaj v vodno globel. Vedno znova. Molili so za življenje. Globoko v sebi je bila prepričana, da Bog ne bo dopustil, da utone.

Zjutraj so pripluli v grško pristanišče in čakali na trajekt v Atene. Od tam bodo nadaljevali pot v Nemčijo. Hiba je ves čas pomagala Amirini mami, da bi jo čim dlje zadržali ob sebi. Ponoči ni spala, da je ne bi pustili in sami odšli naprej. Begunci so napolnili trajekt do zadnjega kotička. Taka plovba je bila mirnejša. Hiba je lahko končno zaspala ob Amirini rami. Sanjala je bratca, čigar ime je zakopala globoko vase, da ga s tem obvaruje smrti. Bila je prepričana, da bo umrl, če kdaj izgovori njegovo ime. Za nič na svetu ne bi storila tega. V sanjah je nosil črno maskirno kapo in črno uniformo. Ustrašila se je in glasno zakričala, Saaaaavid! Iz spanja jo je stresla Amira in zaspalo vprašala, kdo je Savid.

V četrtem poglavju prvič srečamo Savida. Je 8-letni deček, ki pa ni pobegnil skupaj z družino. Ostal je pri dedku in babici. Mama je menila, da je pri njiju na varnem, saj je smrt že večkrat izognila babice. Tam je imel najboljšega prijatelja Ibrahima, s katerim sta razglabljala o dušmanih. Odločila sta, da so to vsi, ki ne verujejo v boga. A sam je imel pomislek, da bi morali mednje šteti tudi tiste, ki verujejo, a kljub temu ubijajo, kar je slišal od odraslih. Slišal je tudi, da obstaja vojska, ki staršem jemlje otroke. Očitno je poklicana od Boga, da jih jemlje namesto smrti. Ibrahim si je napravil puško iz lesa in se igral, da je vojak. Večkrat je Savida določil za jetnika, zato sta se sprla in stepla.

Džido mu je predlagal, da se igrajo skrivalnice kot takrat, ko je bil še otrok. Naročil mu je, da se ne sme premakniti, ne glede na vse. Videl je, da se džido pogovarja z dvema zakritima moškima, ki sta skočila iz džipa. Ko sta se naslednjič zopet vrnila, je džido Savidu zopet predlagal skrivalnice in mu odprl loputo v tleh. Dolgo se je skrival, celo polulal se je, nato pa se je odločil, da je zanj igre konec in naj zmaga džido. V hiši je zavohal gniloben vonj. Zagledal je džida in tajto oba umorjena.

Dolgo je jokal. Odločil se je, da nikomur ne bo povedal, da sta mrtva, da ga ne bi peljali v sirotišnico. Odločil se je poiskati Ibrahima, da mu ju pomaga pokopati za hišo. Otrl si je solze, da se mu prijatelj ne bi posmehoval. Na poti pa so ga prestregli borci. Poskušal je zakričati, a mu je šapa z udarcem izbila ves zrak iz prsi. Prišlo jih je še več, bili so strašni na pogled, kot jata črnih vran. Rdečebradec je bil glavni med njimi. Rekel mu je, da ga lahko kliče Ab, sicer pa ga kličejo tudi Oče.

Sprva je bil Savid navdušen nad orožjem, a ga je navdušenje minilo, ko so ga prisili, da poskusi streljati.

»Ne bi ...« je izdaval in se skušal osvoboditi jeklenega prijema.

»Bi ali te pa počim, gnida!« je siknil rdečebradec in ga stresel z orožjem vred. (Vidmar 2017: 92)

Borci su jo opazovali in se dregali ob pogledu nanju. Nekateri so streljali v hiše, drugi ciljali živali. Nekateri pa so posedali in delali *selfije*.

»Veš, zakaj me kličejo Oče?« se je smehljaj rdečebradec. Molčal je. Bil je trd od strahu, kajti rdečebradčeve oči so bile mrzle kot kačje.

»A se ne opazi?« je rdečebradec razširil roke in pomežiknil soborcem: »Prijazen sem in zaščitniški do šibkih. Najprijaznejši med nami sem. Poglej jih ...« Sunil ga je v hrbet, da ga je vrglo korak naprej. »To so živali ... Neotesanci brez manir... Raztrgali bi te in požrli ...«

Možje so se režali, bevskali in kot psi kazali režeče dlesni. (Vidmar 2017: 93)

Ab ga je vprašal, ali je pripravljen, da postane vojak. Ni čakal na odgovor, ampak mu je natančno razložil, kako deluje orožje in se ni zmenil za njegovo hlipanje. Nato mu je ročaj prislonil k rami, pomeril in mu prst nastavil v petelina. Pritisnil je in povlekel. Med rafalom je

Savid kričal in spet mu je ušlo v hlače. Rdečebradec je zadovoljno naznanil, da je zdaj eden izmed njih. Hotel je pobegniti, a ni bilo nikogar, ki bi ga lahko rešil.

Naenkrat pa zagleda Ibrahima. Tudi njega sta dva moška gnala k terencu. Klicala sta drug drugega, Savid je stekel proti njemu, a so ga zbili po tleh. Tudi Ibrahima so ujeli in mu nastavili nož na vrat. Takrat ga je prvič v življenju slišal jokati. Ločili so ju. Rdečebradec je pripomnil, da borec v sveti vojni nima prijateljev.

V taboru je bilo okoli petdeset dečkov. Urili so se na žgočem soncu. Na jetnikih so v spremstvu odraslih vadili ustrahovanje, čez dan vpili *Alah je velik!*, dokler niso bili hripavi, urili so se v borilnih veščinah. V primeru neposlušnosti pa ti odsekajo desnico. Oči so morale ostajati prazne. S pištolo so se učili streljati v tarčo. Sestavljali in razstavljali so ročne bombe in granate. V učilnici so se učili strogih načelih islama. To so počeli ves dan. Razvrščeni so bili po sposobnostih. Nekateri so se že lahko pridružili borcem na bojišču, da bi se sčasoma razvili v neustrašne mučenike.

Ni razumel, kako to postaneš. Kaj pomeni žrtvovanje, ki so ga slavili učitelji. Vedel je, da mučeniki pristanejo v rajskih vrtovih popolne lepote in tam bivajo v palačah z Alahom. Vendar je v sebi čutil, da je ubijanje greh, kot se je učil nekoč v šoli. In da mučeništvo strašno boli. Čez čas pa je na to pozabil. Nikogar več ni imel rad. Le včasih so ga v sanjah obiskali neverniki – ženska, ki ga je rodila, in včasih tudi starca, ki jima je pravil tajta in džido. Bili so iste krvi, a to ne pomeni ničesar. Zdaj je služil le Očetu Abu in Bogu. Vera in čast sta mu pomenila vse. Mladi bojovníki so po opravljeni diplomii korakali v paradi. Zavidal jim je, saj so bili korak bližje raju.

Oče je ocenil, da je Savid zdaj pripravljen, da dokaže pripadnost. Ta je drgetal od vznemirjenja. Čutil je, kako se mu po žilah pretaka ogenj. Za Očeta in edinega Boga bi naredil vse. Njegovi naboji vedno končajo v sredini tarče. Postaja najboljši, razvija se v bojni stroj. Potrpežljivo je čakal na svojo preizkušnjo, nato pa sta dva borca pred zid pripeljeja shiranega jetnika zavezanih oči. Ni se zmenil za nenaden čuden občutek v telesu. Brezizrazno je strmel vanj, v oči pa so se prikradle solze.

Jezno je zamežikal, preden je komaj slišno izdaval: »Očka ...«

Tako. Izrekel je. Pred njim kleči nevernik, ki ne pomeni ničesar. Dušman, ki jih je nekoč zapustil.

Jetnik je obrnil obraz in sledil glasu, ki bi ga prepoznal povsod. Premaknil se je in stresel z glavo, da bi zrahljal prevezo.

»Savid.... je hripavo kriknil. Rdečebradec, njegov edini pravi Oče, je napeto spremljal dogajanje.

»Savid...« je roteče ponovil jetnik. (Vidmar 2017: 113)

Spomini, ki jih je urjenje zatrlo kot plevel, so zopet oživel. Oče ga je prosil, naj ga ubije, saj je vedel, da si bo Savid le na ta način rešil življenje. Pomeril mu je naravnost med oči, vendar bralci še ne vemo, ali ga je ustrelil.

V naslednjih treh poglavjih spoznamo 16-letno Nuro in njenega brata Tamerja. Nura snema vlog¹² o svojem kraju Grozni v Čečeniji. Z njo je 18-letni brat Tamer, ki pa ji ves čas nagaja. To prestolnico želi predstaviti v najlepši luči, poudari, da je to kavkaški Dubaj. Pove, da se je njun oče boril v prvi in drugi čečenski vojni. V prvi je vodka tekla v potokih, na srečo pa je danes alkohol prepovedan. V drugi se je boril skupaj z islamskimi uporniki. Tamer jo opozori, da jo bodo zaradi te izjave zaprli, zato jo bo zbrisala. Iz ruševin je zraslo čudovito mesto, kot ga poznajo danes. Pove, da v Grozнем tradicija in sodobnost korakata z roko v roki.

Včasih je morala ženska ob vstopu moškega vstati, s čimer je izkazala spoštovanje, danes pa je med nekaterimi čečenskimi dekleti na pohodu feminizem. Druge z iPhonom v roki sprejemajo tradicionalne vrednote. Seveda marsikje še vztrajajo stari običaji, po katerih, recimo, zet tašče ne sme niti pogledati, kaj šele govoriti z njo, prav tako ne snaha s tastom (Vidmar 2017: 118).

Mladi izobraženci se skušajo otresti tradicije dogovorjenih porok. Družba še vedno pritiska na dekleta, da se moramo omožiti zgodaj, pri sedemnajstih ali osemnajstih, z rojakom. (...) V času Ruske federacije je bilo mnogoženstvo odpravljeno, danes pa se vrača kot znamenje prestiža. Mlada žena pomeni bogastvo, moč in uspešnost (Vidmar 2017: 119).

Nato je opazila, da jo brat snema za svoj blog, kar je poskušala na vsak način preprečiti. On je hotel svetu pokazati resnično zgodbo Čečenije.

»Jo vidite, moja sestro? Jo vidite? Nura Umarov je KRIPELJ. Šepavka. Pohabljenka. Kruljavka, če hočete.« (Vidmar 2017: 122)

Ponovimo še enkrat: Nuri je mina odtrgala nogo pod kolenom! Goska še zdaj verjame, da lahko, če prikrije krevljanje, vleče za nos sebe in druge. Takšnih, kot je moja sestra, je v Čečeniji na tisoče! Na tisoče, razumete? Preko dvajset tisoč čečenskih otrok je bilo ranjenih in poškodovanih v eksplozijah in streljanju. Mi vsi smo jebena Nura Umarov! (Vidmar 2017: 122)

Tamer je pravi upornik, ni ga strah povedati resnico.

Vse laži si zapomnite, zato da skupaj z njimi ne pozabite resnice, da sta ta jebeni blišč pa sijaj samo kulisa, slepilo za svet tam zunaj. Priznajmo si že, da večina od nas gnije kot podgane v kanalizaciji (Vidmar 2017: 123).

Pove, da so se pred vojno znali veseliti. Potem pa se je oče pridružil upornikom in stvari so se spremenile. Vsi iz njihove vasi so se borili za neodvisnost. Borce so skrivali v kletih. Med ruskim vpadom so se pomešali med ljudstvo in okupator jim ni mogel priti do živega. Starejši brat pa se je priključil upornikom proti režimu, ki jih označujejo za teroriste. »Če odpreš gobec o krivici in družbenih razlikah, te usmrtijo« (Vidmar 2017: 128). Čečenija je odprla gejevsko taborišče, kjer pridržane mučijo z elektrošoki in jih pretepajo. Iz fontan prši voda, v šolah in bolnicah pa je primanjkuje.

---

¹² Video blog

Od Nure ne boste izvedeli ničesar o črnih čečenskih vdovah, šahidkah, to so mučenice v dolgih kaftanih¹³. Kot črne vrane. Oprtajo si nahrbtnike, polne streliva, in se fuknejo v zrak. Običajno v bližini vojaških ali civilnih objektov, da nastrada čim več ljudi. Še danes mnoge punce izginejo neznano kam. Nura, povej jim o sošolki, ki so jo zvalili v garažo in z njo posneli tiste umazane fotke, zaradi katerih jo je potem oče ubil. Daj, no! (Vidmar 2017: 129)

V naslednjem svojem vlogu Nura pove, da je Tamer v zaporu in ga ne smejo obiskati. Ni prepričana, ali je še živ. Prizna, da je imel prav in mu sporoča, da ga pogreša. Želi si, da bi se oče vrnil, a ne ve, kje je. Sporoči, naj očetu pokažejo ta posnetek, če ga poznajo, saj si želi, da se vrne domov in se maščuje.

Bralci vemo, da je Nurin oče Tamerlan ob Savidu, ki pravkar meri puško v svojega očeta. Tamerlan očetu stakne očesno prevezo. Takrat se Savidu popolnoma vrne spomin na njegovega pravega edinega očeta. Nikakor ga ne more ubiti, zato pripeljejo Ibrahima, ki je prav tako na preizkušnji. Savid je videl njegove prazne oči. Dvignil je puško in zatulil, *Allahu akbar!*¹⁴ Savid ga je skušal spomniti, da sta prijatelja, da sta se skupaj igrala, da je to njegov oče. Nič ni pomagalo. Ibrahim je hladnokrvno ubil svojega nekdanjega prijatelja in njegovega očeta.

Naslednje poglavje v središče postavlja Džunaida. Ta pove, da se spomni noči, ko je družina razpadla. Skušal je rešiti Hibo, a mu ni uspelo. Vedel je, da mora zbežati, saj mu je oče vedno pravil o otroških bojovníkih. V Raki je divjala državljanska vojna. Razglasitev Islamske države leta 2014 pa je naredilo razmere nevzdržne. Islamski borci so zavzeli sirsko vojaško bazo in obglavili ujete vojake. Mama je vedela, da morajo zbežati. A zdaj je ostal sam. Ni hotel, da bi ga v roke dobila Islamska država. Ves čas je bil oprezen, nikomur ni zaupal. Celo noč je upal, da hodi proti turški meji. Nato pa ga je zajela sirska vojska, a je tudi njim ubežal. Tekel je po puščavi, lačen in žejen. Sploh ni vedel, kje je. Nato pa je naletel na kurdske¹⁵ upornike. Zdelo se mu je nenavadno, da so med njimi tudi dekleta. Rute so nosile zvezane na zatilju, orožje so držale kot moški. Smejale so se mu in mršile lase, ko se jim je želel pridružiti v boju proti džihadistom¹⁶. Čutil je, da je pri 15-ih letih popolnoma odrasel, pripravljen na orožje, spopade, ženske.

Poleti 2015 so zajeli in uničili tabor Islamske države za urjenje dečkov. Ubili so Čečena Tamerlana, za katerim je bila razpisana mednarodna tiralica. Ujeli so tudi zloglasnega džihadista z vzdevkom Ab, Oče. Osvobodili so več kot 40 otrok v uniformah. Otrok, ki se ne igrajo in hihitajo, ampak imajo prazen pogled, se ruvajo, brcajo, grizejo sredi mlak krvi. Džunaid je iskal svoje brate. Edini, ki bi ga lahko našel, je bil Savid, a zanj je menil, da je pri starih starših

---

¹³ SSKJ: *plašču podobno ohlapno vrhnje oblačilo*

¹⁴ Bog je velik!

¹⁵ Kúrdi so Iranski narod, ki po nekaterih virih šteje okoli 25 milijonov prebivalcev, večinoma v Iraku, Iranu, Turčiji in Siriji. Čeprav so narod z lastno zgodovino, kulturo in jezikom, jim nihče ne prizna pravice do avtonomije in samoodločbe (<https://sl.wikipedia.org/wiki/Kurdi>).

¹⁶ SSKJ: kdor sodeluje v vojni, (terorističnih) napadih proti tistim, ki po njegovem mnenju ne priznavajo islama

na varnem. Naenkrat pa zagleda Ibrahima, dečka iz domače vasi. Srce mu je podivjalo. Spraševal ga je, ali je njegov brat Savid tudi tukaj, a je Ibrahim samo nemo zrl predse. Džunaid ga je stresel in še enkrat vprašal, a se mu je Ibrahim skušal ogniti. A Džunaid ni odnehal.

Deček se je zastrmel vanj. Oči so mu potemnele. Dlan je skušal izvleči iz prijema.

»Kje je Savid, Ibrahim? Ali je moj brat ostal doma?« V njegovem pogledu je bila nema prošnja. »Ali so ga odpeljali skupaj s tabo?«

V dečkovih očeh je poblisnila sled spoznanja.

»Ibrahim, ali je v drugem taboru?« ga je spodbujal.

Deček je s prstom pokazal nase: »Jaz sem bil v drugem taboru.«

»Torej so te premestili sem?« je na trnih vlekel iz njega. »Počakaj, preoblekli se boste, vrnilo vas bomo domov ...«

Deček ga je hladno premeril: »Ti si dušman, ubili te bomo ...« (Vidmar 2017: 145)

Džunaid ni mogel verjeti. Upornica Zerina ga je opozorila, da se bo počutil še huje, ko najde njihove otroške neveste. Pomisli je na Hibo in upal, da jo je brazgotina rešila.

V naslednjem poglavju se zopet srečamo s Hibo, ki je pravkar priplula v Atene. Nato pa so pešačili dneve in dneve. Od jutra do večera. Se prevažali z vlakom ali avtobusom. A očetu Masudu so sporočili, da so na meji z Evropo postavili policijo in vojsko. Država, ki je to naredila, je bila Slovenija. Hiba jo je iz srca zasovražila.

Nato pa bolje spoznamo Janovega prijatelja Malika, ki prav tako opravlja razgovor o napadu na Hibo. Iz njegovih besed pa je opaziti, da je veliko bolj zrel in miroljuben od ostalih članov družine. Meni, da je Jan potreboval nekoga, da se znese nanj po tem, ko so ga pretepli migranti in Alžirije in Maroka. Najbrž je želel tudi maščevati teroristični napad na očeta. Zato se je spravil na Hibo, ki je iste veroizpovedi, a šibkejša, vendar mu vseeno ni odleglo. Nikomur ne. In taki po navadi posežejo po orožju.

Zelo obžaluje, da je bil zraven, ko so fantje staknili Hibi ruto z glave. Pove, da je bila ideja Janova. Nekega dne sta ji tudi sledila, saj jo je Jan želel preteptati. Malik ga je spodbujal, naj jo enostavno vpraša, kaj mu je rekla. A ni hotel slišati. Rekel je, da ji bo sledil, saj je prepričan, da je teroristka. Malik se je celo pot delal norca iz te izjave. Smilila se mu je. Zavedal se je, da bi jo morala postiti pri miru. Hiša, kamor je šla, pa ni bila njena, ampak sta ji sledila na uro violine. Oba sta bila presunjena, ko sta jo slišala igrati.

Čez nekaj dni ji je pristopil v jedilnico in poskušal navezati stik z njo, saj ga je zanimala kot oseba. Ves čas je gledala v tla. Predlagal ji je, da se prijavi na šolski šov talentov, a ni hotel izdati, da jo je slišal igrati. Glavo je potisnila globoko med ramena. Vztrajno se je izmikala njegovemu pogledu.

»Aisma... prosim, pusti me,« ga je roteče pogledala. (Vidmar 2017: 168)

Takrat je Malik ugotovil, da točno to rekla Janu. Ugotovil je, da mu v bistvu ni želela smrti, ampak ga je prosila, naj jo pusti. Vprašal jo je, od kod prihaja. Ko je ugotovila, da Malik ve, kje približno je Raka, se je malo omehčala. Začela je odgovarjati na njegova vprašanja in mu povedala, da ni pripotovala z družino in da ne ve, kje so. Na koncu jo je povabil v prostor, kjer se druži z ostalimi prijatelji in skupaj sta se odpravila tja.

Hiba je stala za njim, Eric, Jamie in Jan pa so ostrmeli. Eric je pristopil k Maliku, a je ves čas gledal le Hibo, kot da je pokvarjeno meso. Nekaj strašljivega je bilo na njem. V tišini je odšel in se zaletel vanjo. Tudi Jamie je odšel. Malika je bilo sram njihovega odziva. Tiho se je začela pomikati nazaj proti šoli. Le Jan je ostal in nadrl Malika, kaj se gre. Malik je prosil Hibo, naj ponovi, kaj je rekla Janu in kaj to pomeni.

»*Ais mahu li ...*« je v zadregi zajecljala. »V arabščini pomeni pusti me ...«

»*Ajismahuli ...* sem ponovil, s pogledom, prikovanim na Iana¹⁷ Potem sem zavpil: »*Ajismahuli* pomeni torej pusti me, in ne umri?« Hibi je veter mršil nekaj pramenov, ki so ji ušli izpod rute. Negibno je stala in buljila v nas.

Ian je z lažnim nasmeškom pljunil na tla. Njegov besni izraz je zakrknil v obupanega, ko je prikimal: »Super, Malik ... Res. A ni bila že jebena violina zadosti?« (Vidmar 2017: 174)

Ob tem je Hiba prebledela, si pokrila obraz in zbežala. Malik se je zavedal, da je samo mučil prijatelje, in Hibo izrabil za pomirjanje vesti. Zelo mu je bilo žal zanjo.

V naslednjem poglavju zopet spremljamo Hibo na meji s Slovenijo. Tam je spoznala Tareka, ki je bil prostovoljec in je pomagal pri prevajanju. Povedala mu je, da je na poti v Nemčijo. Rekel ji je, naj gre v Rotterdam, kjer živi človek, ki ji bo pomagal. Dal ji je njegov naslov.

Med prerivanjem in tuljenjem je Hibo in fanta v rumeni kapi val množice ponesel do zapornic in ukleščil med policiste in ogrado. Skoraj so jo poteptali. Nekdo jo je v angleščini opozoril, naj pazi, da ne pade. Nikjer več ni našla družine Masud, dobila pa je novega sopotnika, Čukvumo. To je fant, ki je pobegnil iz deške vojske v Nigeriji. Ugotovila sta, da je cilj obeh London, zato sta skupaj nadaljevala pot.

»Zakaj ti tako daleč?« jo je zanimalo. »Tvoj oče in mama?«

»Boko haram ... pomeni prevara. Razume?... Boko haram, bela šola ni edino učenje ... Vzamejo šolo, ostaneš tumast ... ne pisat in brat, samo streljat ...« (Vidmar 2017: 184)

»Samo streljaš Bum cerkev, bum šola, bum hotel, hiša, posiliš fante, punce ... Ni vode ... Pride virus *polio*¹⁸... BUM ... veliko otrok polio ... ne hodiš ... padeš ... ležiš ... ne moreš premikaš ... Punce uloviš, prodaš ... Povem vse? Zgodbo?« (Vidmar 2017: 185)

---

¹⁷ Malik Jana kliče Ian.

¹⁸SSKJ: *otročka paraliza*

Do Nemčije se je peljala skrita za tovorom v natlačenih priklopnih kamionih. Iz Nemčije pa se je s skupino pribežnikov odpravila v Rotterdam. Razmišljala je o bratu Džunaidu, ki jo bo našel v Londonu in bosta šla lahko skupaj nazaj domov. Našla sta hišo človeka, ki bi jima lahko pomagal. Muhamed Dahab ju je želel namestiti v stanovanjsko skupnost, kjer poskrbijo za mladoletne pribežnike. Vendar Hiba je vztrajala, da ju pošlje v London. A tega ni mogel. Ni si več upal tvegati lastne svobode in družine, saj je vedel, da ga opazujejo.

V naslednjem poglavju je v ospredju Taja, Janova sestra. Zdaj je tudi ona začela nositi ruto. Babica ji je rekla, naj jo stakne, saj niso muslimani. Pomislila je, da begunski val zdaj še otrokom meša glavo. Taja je pomislila, da mora ugotoviti, zakaj v zvezi z begunci vsi omenjajo valove. Verjetno zato, ker jih veliko utone.

Po treh letih bivanja v Londonu se Taja še vedno ni počutila sprejeta. Tudi oče je od napada postal odtujen in je veliko več delal. Želela je domov. Tako kot Hiba, tako kot Jan. Janu ni všeč, da ga imajo za migranta. Noče, da se nanj tako gleda.

Taja se odloči, da se bo zapeljala po ulici z novim kolesom. Še naprej je nosila ruto. Nato jo ustavita dva mladeniča in jo začneta nadlegovati.

»Kaj cvikaš, muslička?« ji je rekel tisti s tatuji in ji spodmaknil kolo izpod nog, da je skoraj telebnila na rit. »Kje je tvoj foter, a? Verjetno izdeluje bombo, pička. Daj bajk, da ga preizkusiva, če je varen za take piškice ...« Ozrl se je proti bradaču in se zarezal, preden jo je odrinil proč. [...]

»Klinčevi muslički, iz našega denarja dobivajo visoko podporo, od kod jim keš za tak fensi bajk, pizda?« (Vidmar 2017: 210)

Nato je privihral Jan in ju nadrl, naj pustita njegovo sestro pri miru in ji vrneta kolo. To sta bila njegova prijatelja Eric in Jamie. Taji je jezno ukazal, naj gre takoj domov. Ker ji nista takoj vrnila kolesa, je poslušala njihov pogovor. Eden od fantov je predlagal, da gredo k Janu, on pa je rekel, če bi rad, da raznese njihovo hišo. Tajo je zajela panika, Jan pa ji je zagrozil, naj nikomur ne omenja tega pogovora. Res ni omenjala, saj ni hotela biti v središču pozornosti kot sošolec Madžid, ki je rekel, da bo prinesel v šolo bratrančevo puško in jih med malico pokosil kot zajce. Zato pa so jo dolgo tlačile more.

Babica jo je hecala, da je črna vrana, saj ni pojedla do konca, zato ne more biti zlata ptička. Taja ji je odvrnila, da so črne vrane tiste *plahtarke*, ki ji jih je pokazala zunaj. Nato pa se je na vratih pojavila policija. Babica je govorila z njimi, Taja pa je prisluškovala. Iskali so Jana. Ko je ugotovila, o čem govorijo, je pritekla k vhodnim vratom. Hotela je rešiti brata, zato je povedala vse o bombi, hiši in Janovi slabi družbi. Upala je, da bo potem končno smela domov v Slovenijo.

V naslednjem poglavju spremljamo Janovo zaslišanje. Zaslišujejo ga zaradi napada na stavbo. Izjavil je, da je takrat v šoli napadel Hibo, da bi pripadel ekipi. Ruto pa da so ji z glave staknili po nesreči.

»Hočem reči, tudi sam sem priseljenc, za nekatere migrant. S Hibo se zlahka poistovetim, razumete? Želeti njej slabo je enako, kot bi želel sebi.« (Vidmar 2017: 222)

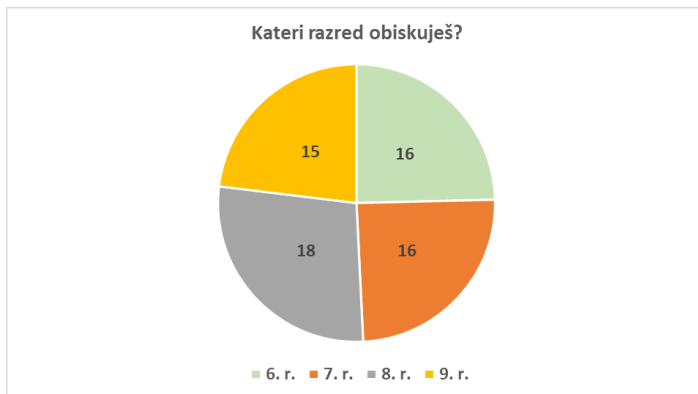
Jan je na razgovoru s policijo povedal, da je ni napadel, ker se je čutil ogroženega in da mu je vseeno za to dekle. Da sta ji z Malikom sledila zato, ker je Malik zaljubljen vanjo in ga je zanimalo, kje živi. Ideja o zasledovanju pa da je bila Malikova. Jan se je pretvarjal, da je jezen, ko so mu povedali, da je Malik izjavil, da je bila to Janova ideja. Lagal je, saj ga je bilo očitno strah, kaj bo z njim.

Policija ga je zaslišala zaradi terorizma. Rekel je, da se s kolegi pogovarja vsakodnevne reči, da ni nihče načenjal teme z njim o teroristih in orožju. Vendar pa sumi, da je ideja zrasla na Ericovem zeljniku. Z Jamiejem sta želela uprizoriti teroristični napad in krivdo prevaliti na begunce. Zato sta tudi skrivaj sledila Maliku in Janu, ko sta zasledovala Hibo. In sta kasneje razstrelila tisto hišo, v katero sta videla iti Hibo.

Zlaže se tudi, da ga je Hiba pritegnila, ker je izobčenka kot on in da jo tukaj med samimi tujci mučijo isti demoni kot njega. Jana so policisti ob koncu pogovora aretirali.

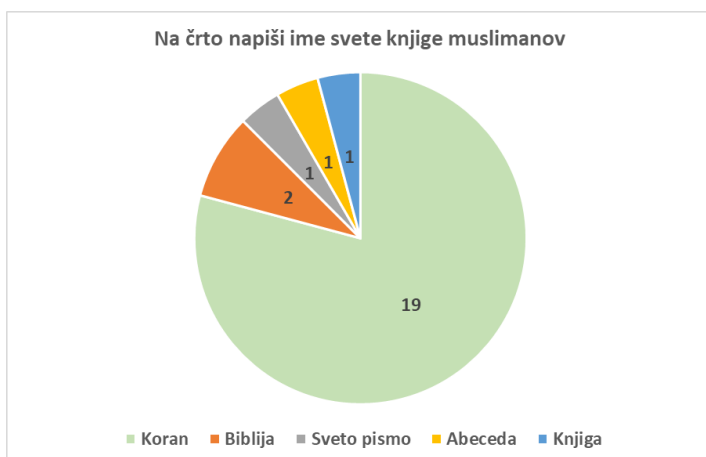
V zadnjih treh poglavjih zopet pobližje spremljamo Hibo. Mohamed Dahab se je končno odločil, da res samo še tokrat pomaga Hibi in prijatelju zbežati v Anglijo, saj ga preveč spominja na njegovo umrlo hčerko. Dal ji je tudi njeno violino, saj je Hiba povedala, da se je doma učila igrati. Potovala sta v ladijskem zabojniku in nista bila prepričana, ali bosta preživela pot. Vendar jima je uspelo. V Londonu so Hibo nastanili pri ugledni družini v predmestju. Po Malikovem prepričevanju se je odločila, da bo nastopila na šolskem šovu talentov. Tam pa je najprej na odru povedala svojo življenjsko zgodbo, kaj vse je doživela pri svojih rosnih 16 letih.

3.3 Analiza ankete

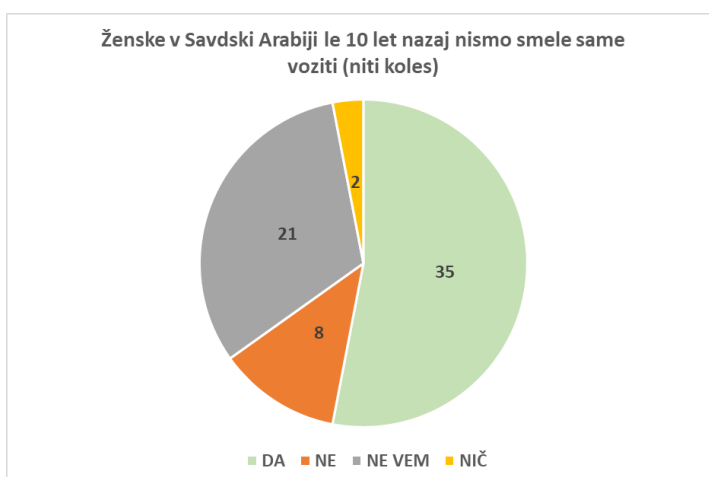
Graf 1: Kateri razred obiskuješ

Z anketo smo ugotavljali znanje o življenju nekaterih naših muslimanskih vrstnikov, s katerimi si delimo svet. Graf 1 prikazuje, da je anketo je rešilo 65 učencev od 6. do 9. razreda, in sicer 16 šestošolcev, 16 sedmošolcev, 18 osmošolcev in 15 devetošolcev.

Graf 2: Na črto napiši ime svete knjige muslimanov

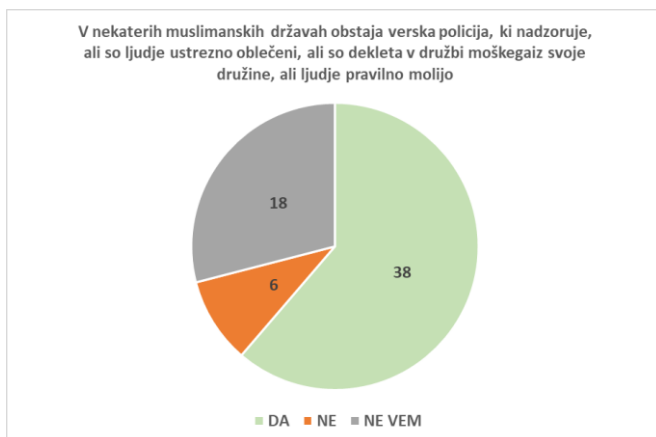
Graf 2 prikazuje, da le tretjina anketirancev ve, da se sveta knjiga muslimanov imenuje Koran. Dva učenca sta odgovorila, da se imenuje Biblija, po eden pa Sveto pismo, Abeceda in Knjiga.

Graf 3: Ženske v Savdski Arabiji le 10 let nazaj niso smele same voziti (niti koles)

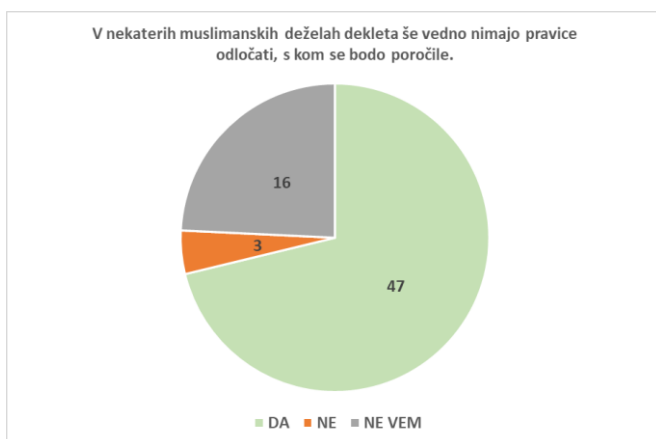
Graf 3 prikazuje, da 35 od 65 (54 %) anketirancev ve, da ženske v SA pred 20 leti niso smele same voziti niti kolesa, 8 jih meni, da to ni res, ostali pa so obkrožili ne vem ali nič.

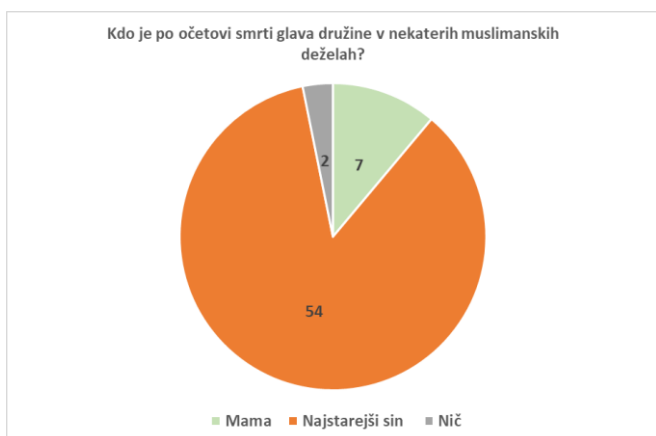
Graf 4 prikazuje, da se 38 anketirancev od 65 (58 %) zaveda, da v nekaterih muslimanskih državah obstaja verska policija, ki nadzoruje različne aspekte njihovega življenja. Šest jih meni, da to ni res, 18 pa jih ne ve.

Graf 4: V nekaterih muslimanskih državah obstaja verska policija, ki nadzoruje, ali so ljudje ustrezno oblečeni, ali so dekleta v družbi moškega iz svoje družine, ali ljudje pravilno molijo

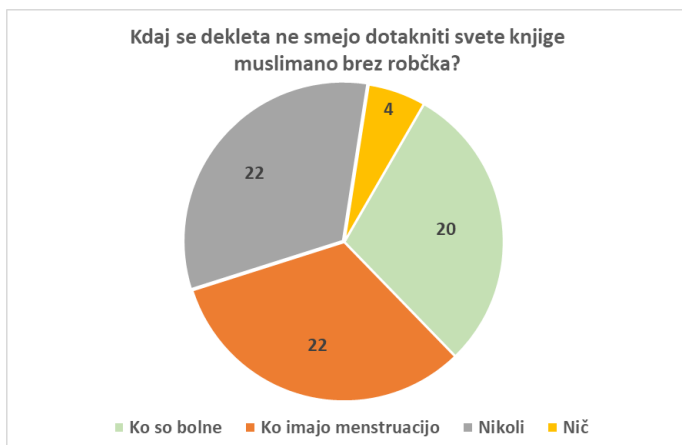
Graf 5 prikazuje, da se 47 anketirancev od 65 (72 %) zaveda, da v nekaterih muslimanskih državah dekleta ne morejo odločati o tem, s kom se bodo poročila. Le trije učenci menijo, da to ni res, 16 pa jih ne ve.

Graf 5: V nekaterih muslimanskih deželah dekleta še vedno nimajo pravice odločati, s kom se bodo poročila.

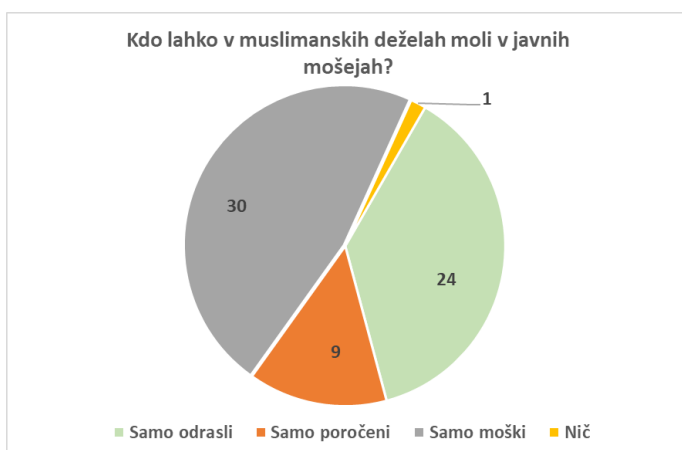
Graf 5 prikazuje, da se 54 anketirancev od 65 (90 %) zaveda, da v nekaterih muslimanskih državah glava družine po očetovi smrti postane najstarejši sin. Dva sta obkrožila, da je ta vloga mama, 7 pa jih ni obkrožilo nobenega odgovora.

Graf 6: Kdo je po očetovi smrti glava družine v nekaterih muslimanskih deželah?

Graf 7: Kdaj se dekleta ne smejo dotakniti svete knjige Muslimanov brez robčka?

Graf 7 prikazuje, da je pravilni odgovor, da se dekleta ne smejo dotikati Korana med menstruacijo, obkrožilo 22 anketirancev, 20 jih je odgovorilo, da takrat, ko so bolne, 20, da se ne smejo nikoli dotakniti Korana, 4 pa niso obkrožili nobenega odgovora.

Graf 8: Kdo lahko v muslimanskih deželah moli v javnih mošejah?

Graf 8 prikazuje, da je pravilni odgovor, kdo lahko moli v javnih mošejah, obkrožilo 30 (64 %) anketirancev, 24 jih je odgovorilo, da samo odrasli, 9 pa da samo poročeni. En anketiranec ni obkrožil nič.

Graf 9: Koliko so stari najmlajši dečki, ki jih islamistični ekstremisti oz. teroristi ugrabijo in začnejo uriti za svoje vojake?

Graf 9 prikazuje, da je pravilni odgovor, da so dečki, ki jih ekstremisti ugrabijo in urijo za svoje vojake, stari približno 8 let, izbralo 35 (54 %) anketirancev; 25 jih je odgovorilo, da so stari okoli 13, 5 da ugrabljajo 17-letnike, eden je obkrožil dva odgovora – 8 in 13 let, dva pa nista odgovorila.

4 Zaključek

4.1 Teme, ki jih romana odpirata

Zeleno kolo pripoveduje o duhoviti enajstletni deklici Vadždi, ki živi v Riadu. Je zgodba o odraščanju in o Vadždini odločnosti, da kljubuje omejitvam in uresniči svoje sanje kljub strogim družbenim normam. V romanu se srečujemo z različnimi temami:

- **hrepenenje po svobodi:** Vadžda si želi zelenega kolesa, ki ga vidi v trgovini. Kolo bi ji omogočilo, da s prijateljem Abdulahom tekmuje v hitrosti, a vožnja s kolesom dekletom v njeni konservativni družbi ni dovoljena;
- **izpodbijanje spolnih norm:** Vadždina želja po kolesu trči ob pričakovanja družbe. Njena mama se boji družbenih posledic, če bi Vadždo videli voziti kolo, ali pa bi si »ranila nedolžnost« in si uničila življenje, saj se nihče ne i hotel poročiti njo;
- **iznajdljivost in vztrajnost:** Vadžda se ne vda zlahka. Snuje različne načrte, kako zaslužiti denar za kolo, celo sodeluje na tekmovanju v recitiranju Korana, čeprav ni prav verna in se najprej sploh ne more kosati s sošolkami;
- **družinsko življenje:** roman raziskuje odnos med Vadždo in njeno mamo. Čeprav si nista vedno enotni, med njima obstaja močna ljubezen in podpora. Očetu, ki ju le občasno obiše, pa je pomembneje imeti sina, kot pa živeti s hčerko in žensko, ki jo ljubi, zato se znova poroči in jima stre srce;
- **družbeni komentar:** *Zeleno kolo* kritizira omejitve žensk v Saudovi Arabiji. Poudarja frustracijo nad omejitvami, ki veljajo za deklice, in njeno željo po več svobode.

Roman *Črna vrana* Janje Vidmar je pretresljiv roman, ki bralca spodbudi k razmisleku o pomembnih vprašanih sodobnega sveta. Ukvarja s kompleksnimi temami, kot so:

- **begunska kriza:** osrednja zgodba romana sledi Hibi, sirski begunki, ki se po hudih preizkušnjah znajde v Londonu. Sooča se s težavami integracije v novo družbo, predsodki in sovraštvom;
- **terorizem:** v romanu se prepletajo zgodbe različnih likov, ki so na nek način zaznamovani s terorizmom. Avtorica prikazuje tragične posledice terorističnih napadov na posameznike in družbo;
- **nestrpnost in predsodki:** roman obravnava teme nestrpnosti do drugačnosti, ksenofobije oz. islamofobije. Avtorica predstavi, kako lahko predsodki vodijo do sovraštva in nasilja;
- **iskanje identitete:** mladi liki v romanu se soočajo z vprašanji o identiteti, pripadnosti in iskanju svojega mesta v svetu;
- **pomen človečnosti in sočutja:** v središču romana je sporočilo o pomembnosti človečnosti, sočutja in medsebojnega razumevanja v svetu, polnem konfliktov in razprtij;
- **življenje muslimanske skupnosti v Londonu:** avtorica predstavi običaje in vero muslimanske skupnosti ter se dotakne izzivov, s katerimi se soočajo v večinsko krščanskem okolju;
- **težave sodobne družbe:** roman se dotika aktualnih družbenih problemov, kot so revščina, brezdomstvo, izkoriščanje in družbena neenakost.

4.2 Pripovedovalec v obeh romanih

Vadždino zgodbo v romanu *Zeleno kolo* nam predstavi vsevedni pripovedovalec, ki mestoma postane ironični, še posebej, ko posega v njene misli, ki kljub težkim življenjskim razmeram in žalostni družinski usodi pri bralcu vzbujajo optimizem, da se bo njena največja želja izpolnila. Tako razbije pretirano resnoba, do katere bi lahko pripeljalo kritiziranje družbenih norm, hkrati pa s tem še poglobi nestrinjanje z njimi.

V vsaki klopi sta bila le sveta knjiga in dekletova *abaja*. Samo to. *Kaj drugega bi mlado dekle še potrebovalo*, je pobito pomislila Vadžda. (Mansour 2017: 49)

Roman *Črna vrana* pa je slogovno bolj raznolik in zahtevnejši za branje. Pripoved je strukturirana večglasno, kar pomeni, da spremljamo več zgodb, ki pa so povezane med seboj. Ta pripovedovalec nam omogoča vpogled v življenja različnih likov, kot so Jan, Taja, sirska deklica Hiba in njen nigerijski prijatelj Čukvuma. Poleg tega se v romanu štirikrat pojavi prvoosebni pripovedovalec – čečenska najstnika Nura in Tamer Umarov, ki vsak s svojo prvoosebno izpovedjo v obliki video bloga spregovorita o blišču in bedi svoje razklane domovine [10].

Tamer Umarov: »Jo vidite, moja sestro? Jo vidite? Nura Umarov je KRIPELJ. Šepavka. Pohabljenka. Kruljavka, če hočete.« (Vidmar 2017: 122)

Razgovor z Janom in Malikom ne ponuja vprašanj policije tem je samo niz odgovorov (in Janovih misli, ki so zapisane v drugi osebi). Močno izstopa tudi nezanesljivi pripovedovalec, na primer v Janovem razgovoru dolgo ne vemo, o katerem dekletu in zakaj ga zaslišujejo in kdo to počne [10].

Avtorica ob vsaki menjavi pripovednega gledišča rahlo prilagodi tudi slog pisanja in besedišče. S tem dodatno poudari razlike med liki. Pripoved je na zelo redke trenutke celo humorna, vključuje pa vse od vulgarnosti in slengovskih izrazov [10].

7-letna Taja: V šoli se je težko privadila sošolcem, kar štiri punce so nosile ruto. Njihov bog je bil drugje. Tam, kjer je vroče in ti sije sonce na glavo. Z ruto se zaščitiš, da se ti ne scvrejo možgani. Snela je niso niti pri športni vzgoji ali v jedilnici, kar se ji je zdelo zelo neolikano. Toda fantje jih niso mogli cukati za lase in to je bilo prima (Vidmar 2017: 9).

Najstnik: »Nekaj je treba narediti s temi klinci. London je preplavljen z njimi. Jebeš politike in njihovo nabiranje o politični korektnosti ... (Vidmar 2017: 46)«

4.3 Analiza hipotez skozi literarne like in anketo

Hipoteza 1: Ženske imajo v muslimanskih deželah manj pravic kot moški in so bolj nadzorovane.

To hipotezo lahko potrdimo, saj nam to ves čas potrjuje tako Vadždina kot Hibina zgodba. Vadžda ne sme iz šole sama peš brez podpisa obeh staršev, ostala dekleta pa morajo za izhod

imeti dovolilnice. Ženske ne smejo voziti, zato se njena mama v službo vozi z najetim voznikom. Ne smejo voziti niti kolesa. V zadnjih letih pa se stvari spreminjajo, ženske imajo vse več pravic, zdaj smejo same za volan, a dovoljenje za poroko mora še vedno dati moški v družini. Ženske ne smejo moliti v javnih mošejah – Vadžda opazuje Abdulaha, kako v skupini moških hodi poro mošjeji. Tudi na predvolilnem srečanju so se zbrali sami moški, ki sta jih Vadžda in mama opazovali s strehe svoje hiše. Moški je v družbi celo bolj cenjen, če ima več sinov. Tudi v Hibini zgodbi velja neenakost. Ko se je posmehovala bratu, jo je porinil, da si je presekala obraz, saj se ženske ne smejo posmehovati moškimi. Vendar pravice med posameznimi državami variirajo.

Hipoteza 2: O tem, kar lahko počnejo ženske, odločajo starejši moški v družini.

To hipotezo lahko deloma ovržemo. O usodi žensk sicer res odločajo moški. Vadždina mama se boji delati v bolnici čez cesto, saj je njen mož preveč ljubosumen, da bi jo pustil delati z drugimi moškimi, zato se še naprej vozi 150 km v eno smer vsak dan po zelo nevarni cesti in hudi vročini. Ko pa se oče ponovno poroči, se Vadždina mama osvobodi lastnih omejitev in se zaposli v bolnici, kjer delajo tudi moški. V črni Vrani izvemo, da je glava družine, odkar je oče izginil, Hibin brat Džunaid in ne mama, čeprav je najstnik. Vendar se je kljub temu mame boji, ona ga je tudi udarila, ko je videla, kakšno rano je povzročil Hibi. Hiba to posebej poudari, saj naj bi bilo nenavadno, da ženska udari glavo družine.

Hipoteza 3: V nekaterih muslimanskih državah deluje verska policija.

To hipotezo lahko potrdimo, saj se Abdulah boji, da bi ga videli, kako Vadždo vozi na kolesu. Prosi jo, naj si zagrne obraz, če pa ju dobijo, bo rekel, da je njegova sestra. Abir zajame vrsta policija, ko gre iz šole z nekim fantom, ki ni njen zaročenec. Zaradi tega ne sme več v šolo in se zaroči s tistim, ki ji ga je izbrala družina. V medijih pa smo bili večkrat priča zgodbam, ki so opisovale umore deklet, ker niso nosile rute. Resničnost je torej še veliko bolj kruta.

Hipoteza 4: Muslimanske ženske si morajo v javnosti zakriti lase, obraz in telo.

To hipotezo lahko potrdimo. V državah, kot sta Savdska Arabija in Sirija, kjer velja strogo šeriatsko pravo, si morajo ženske zakriti telo in obraz, moški pa ne. Vadždinamama nosi nikab, torej vidi le njene oči. Vendar njej to ustreza, saj občuti sram, že ko jo trgovec gleda v dlani, zato jih hitro skrije v rokave. Vadžda mora zaradi svojega neprimernega vedenja (prodaja slaščic idr. v šoli, na torbi ima fotografijo obraza) že pri 11-ih letih nositi *abaja ras*, ki je široko črno ogrinjalo do tal. Dekleta morajo imeti črne čevlje in črne nogavice. Njena mama jo opozori, da se glas ženske ne sme slišati dlje od sten doma. Tudi ko ima oče obiske, se mama skrije za vrata, ko jim prinese hrano. Ženska mora ostati skrita javnosti. Tudi Hibi čuvajke čez oblačila nadenejo dolg črn plašč, nogavice, rokavice, ruto in tančico. Taka oblačila naj bi varovala pred zlom, čeprav so bile resnično zlo prav one, ženske, ki so sodelovale z ISIS.

Hipoteza 5: V šoli je verski pouk obvezen, šole pa so za dekleta in fante ločene.

To hipotezo lahko potrdimo. Šole v obeh knjigah imenujejo *medresa*, kar pomeni verska šola. Vadžda se v šoli uči tudi znanosti, ki pa jo podprejo z vero. Npr. Pitagorov izrek naj bi bil zaradi svoje logičnosti dokaz, da obstaja bog. Vadžda hodi v deklinško šolo, kjer so tudi vse učiteljice

in ravnateljica ženske. Zadrževanje pred fantovsko šolo je bilo prepovedano, lahko bi bila ob dobro ime. Abdulah Vadždo čaka pred šolo in razmišlja, kakšna sramota bo, če ga kdo vidi tam. Hiba je po ugrabitvi obiskovala šolo, kjer je bil učitelj za zaveso, da se ne bi srečale ženske in moške oči.

Hipoteza 6: Skrajne islamistične skupine so nasilne tudi do pripadnikov iste veroizpovedi.

To hipotezo lahko potrdimo. V romanu Črna vrana so islamski skrajneži ISIS ugrabili Hibo in jo zaslužnili. Bivala je med deklicami, ki so jih vojaki imeli za spolne sužnje. Na srečo ji je pred tem uspelo pravočasno pobegniti. Njenega brata Svida in njegovega prijatelja pri komaj osmih letih ugrabi ISIS in ga prevzgoji v borca. Predenj pripeljejo njegovega očeta, ki je njihov jetnik, on pa bi ga moral ubiti. Na koncu ju oba ubije Svidov najboljši prijatelj, ki ima čisto oprane možgane. Na dolgem begu proti Evropi Hiba spozna dečka Čukvumo, ki beži pred islamskimi skrajneži iz Nigerije, Boko Haram.

Hipoteza 7: Učenci naše šole imajo slabo znanje o tradicionalnem načinu življenja muslimanov.

Hipotezo lahko v deloma ovržemo. Z anketo smo ugotavljali znanje o življenju nekaterih naših muslimanskih vrstnikov. Anketo je rešilo 65 učencev od 6. do 9. razreda, in sicer 16 šestošolcev, 16 sedmošolcev, 18 osmošolcev in 15 devetošolcev.

Le tretjina anketirancev ve, da se sveta knjiga muslimanov imenuje Koran. Ta odgovor edini ni bil ponujen, morali so ga zapisati sami. Pri ostalih vprašanjih so anketiranci izbirali med dvema ali tremi odgovori. Kar 54 % anketirancev ve, da ženske v SA pred 20 leti niso smele same voziti niti kolesa, 58 % se jih zaveda, da v nekaterih muslimanskih državah obstaja verska policija, ki nadzoruje različne aspekte njihovega življenja, 72 % se jih zaveda, da v nekaterih muslimanskih državah dekleta ne morejo odločiti o tem, s kom se bodo poročila, 90 % se jih zaveda, da v nekaterih muslimanskih državah glava družine po očetovi smrti postane najstarejši sin, 33 % anketirancev ve, da se dekleta med menstruacijo ne smejo neposredno dotakniti Korana, 64 % anketirancev, ve, da lahko v javnih mošejah molijo le moški, 54 % anketirancev je odgovorilo, da so dečki, ki jih ekstremisti ugrabijo in urijo za svoje vojake, stari približno 8 let. Ugotavljamo, da je znanje učencev naše šole o muslimanski veri dokaj slabo, kljub temu, da se vseh vprašanj iz ankete dotaknemo ob koncu 7. razreda pri predmetu DKE. Učenci vseh 6. razreda niso odgovarjali nič slabše od ostalih.

4.4 Možnost nadaljnjih raziskav

V nadaljevanju bi bilo dobro natančneje raziskati trenutno begunsko krizo skozi zgodbe literarnih likov v sodobnih mladinskih romanih, kot so: Žiga X Gomač: *NK Svoboda*, Giuseppe Catozzella: *Nikoli ne reci, da te je strah* ter Victoria Jamieson in Omar Mohamed: *Ko so zvezde razpršene*.

5 Viri in literatura

1. Islam: Zgodovina in tradicija

<https://www.storyboardthat.com/sl/lesson-plans/islam>, dostopno 15. 10. 2023

2. Hidžab

<https://sl.wikipedia.org/wiki/Hid%C5%BEab>, dostopno 15. 10. 2023

3. Poznate razliko med hidžabom, nikabom in burko?

<https://ona.slovenskenovice.si/moda/poznate-razliko-med-hidzabom-nikabom-in-burko>, dostopno 15. 10. 2023

4. Death of Sahar Kodayari

https://en.wikipedia.org/wiki/Death_of_Sahar_Khodayari, dostopno 15. 10. 2023

5. Savdska Arabija bo ženskam dovolila, da potujejo v tujino brez moških skrbnikov

<https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/dnevne-novice/247065>, dostopno 15. 10. 2023

6. Talibani

<https://en.wikipedia.org/wiki/Taliban>, dostopno 15. 10. 2023

7. Šeriat

<https://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%A0eriat>, dostopno 30. 10. 2023

8. Hidžabi, nikabi, burke. Jih države EU regulirajo?

<https://www.24ur.com/novice/tujina/hikabi-nidzabi-burke-jih-drzave-eu-regulirajo.html>, stran ustvarjena 22. 3. 2023

9. The Global Terrorism Index

<https://www.visionofhumanity.org/maps/>, dostopno 10. 11. 2023

10. Janja Vidmar: Črna vrana. (Recenzira Alenka Urh)

<https://www.sodobnost.com/janja-vidmar-crna-vrana-recenzira-alenka-urh/>, dostopno 15. 1. 2024

11. Literarna oseba

https://sl.wikipedia.org/wiki/Literarna_oseba, dostopno 23. 3. 2024

12. Nezanosljivi pripovedovalec, fokalizacija in ironija v romanih Stud. chem. Helene Willfüer Vicki Baum in Eine Zierde für den Verein Marieluise Fleißer

https://www.academia.edu/47726870/Nezanosljivi_pripovedovalec_fokalizacija_in_ironija_v_romanih_Stud_c_hem_Helene_Willf%C3%BCer_Vicki_Baum_in_Eine_Zierde_f%C3%BCr_den_Verein_Marieluise_Flei%C3%9Fer, dostopno 23. 4. 2024

13. Harlamov, A. (2009). *Nezanosljivi pripovedovalec v sodobnem slovenskem romanu*. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta

14. Vidmar, J. (2017). *Črna vrana*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba

15. Al Mansour, H. (2017). *Zelena kolo*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba

16. Naslovna fotografija

<https://americanmuslimtoday.com/details/63f5d0f9-12df-405c-91d9-875dad04a42c>, dostop 3. 3. 2024

PRILOGA

Anketni vprašalnik

Devetošolci Lev Kavčič, Iva Kapele in Anja Šimec pripravljamo raziskovalno nalogo s področja književnosti. Predstavili jo bomo na srečanju mladih raziskovalcev, ki ga razpisuje Zveza za tehnično kulturo Slovenije. **Anketa je anonimna. Rezultate bomo uporabili izključno za potrebe raziskovalne naloge.**

1. Kateri razred obiskuješ? Obkroži.   6. r.   7. r.   8. r.   9. r.
2. Na črto napiši ime svete knjige muslimanov: _____

Ustrezno obkroži.

3. Ženske v Savdski Arabiji le 10 let nazaj niso smele same voziti (niti koles).
DA   NE   NE VEM
4. V nekaterih muslimanskih državah obstaja verska policija, ki nadzoruje, ali so ljudje ustrezno oblečeni, ali so dekleta v družbi moškega iz svoje družine, ali ljudje pravilno molijo.
DA   NE   NE VEM
5. V nekaterih muslimanskih deželah dekleta še vedno nimajo pravice odločati, s kom se bodo poročile.
DA   NE   NE VEM
6. Kdo je po očetovi smrti glava družine v nekaterih muslimanskih deželah?
a) mama
b) najstarejši sin
7. Kdaj se dekleta ne smejo dotakniti svete knjige muslimanov brez robčka?
a) ko so bolne
b) ko imajo menstruacijo
c) nikoli
8. Kdo lahko v muslimanskih deželah moli v javnih mošejah?
a) samo odrasli
b) samo poročeni
c) samo moški
9. Koliko so stari najmlajši dečki, ki jih islamistični ekstremisti oz. teroristi ugrabijo in začnejo uriti za svoje vojake?
a) okoli 8
b) okoli 13
c) okoli 17